Konferensrapport:
GELS IN CONSERVATION
10

NKF-S ÅRSMÖTE 2018
Från Flygvapenmuseum i Linköping
04

PENSIONSENKÄTEN
Presentation av resultaten
22

STANDARDER I KULTURMILJÖARBETET
Ladda ner gratis!
Tre intervjuer
34

Realia

Gratis medlemstidning för dig i NKF-S

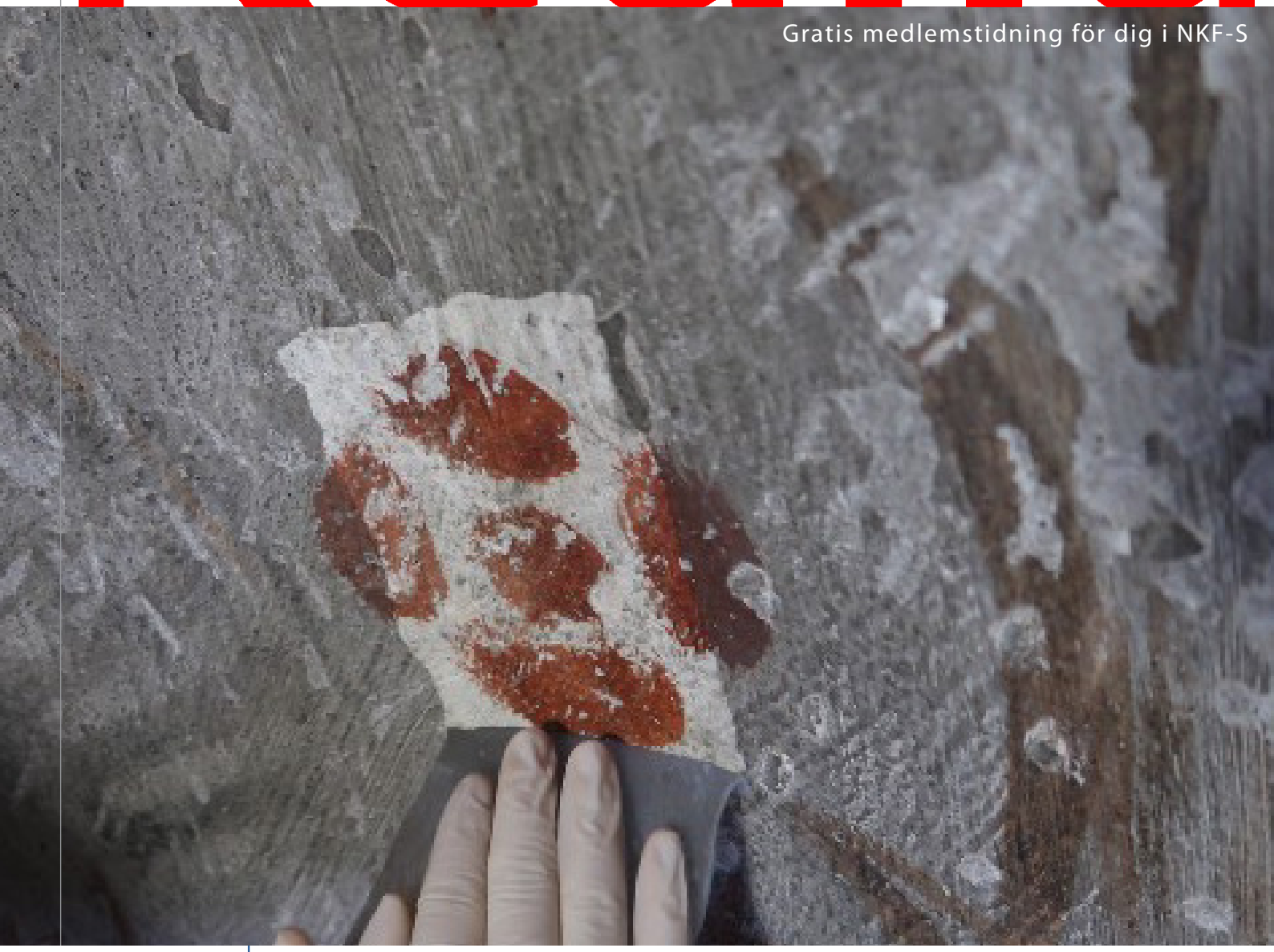

nkf s
NORDISKA KONSERVATORFÖRBUNDET SVERIGE

INNEHÅLL

ANSVARIG UTGIVARE

NKF-S
Nordiska Konservatorförbundet
Svenska Sektionen
IIC-Nordic Group
Box 3071, 103 61 Stockholm

Postgiro: 45 85 09-7

www.nkf-s.se

Realia är NKF-S medlemmarnas tidskrift och ges ut två gånger om året. Realia startade 1980 som ett nyhetsbrev, och har sedan 2009 publicerats digitalt.

Inget material publicerat i REALIA, text eller bild, får användas i en annan kontext utan skriftligt tillstånd av upphovsmannen.

Det är textförfattarna som står för åsikterna i insändarna. Dessa delas nödvändigtvis inte av Realia-redaktionen eller NKF-S styrelse.

OMSLAGSBILD
Applicering av Nanorestore Gel® DRYav typen PG6. Konservering i Everlövskyrka, läs mer i artikel 'Gels in the conservation of art' på sida 10.

Foto: Skånes Målerikonservatorer.

02
REDAKTÖREN HAR ORDET
Carl Brädde inleder numret.

03
GALLRING, RISKER OCH MÖJLIGHETER
Museernas vårmöte 2018.

04
NKF-S ÅRSMÖTE 2018
Från Flygvapenmuseum i Linköping.

06
KONSERVERINGENS DAG
Firades för första gången den 15 mars 2018.

10
GELS IN THE CONSERVATION OF ART
Skånes Målerikonservatorer rapporterar från London.

14
TANKER FRA EN STUDENTKONFERENCE
Ingrid Søgaard skriver.

15
NORTH AMERICAN TEXTILE CONFERENCE
Rebecka Karlsdotter och Heidi Åberg Berthelsen rapporterar från Mexico.

19
TEMPERAKONFERENS
Nina Olivier rapporterar från Doernerinstitutet i München.

22
NKF-S PENSIONSENKÄT
Presentation av resultaten.

26
SVENSKA KONSERVATORER I VÄRLDEN
Intervju med Stina Ekelund Erlandsen i Norge.

28
RENT NOG - WORKSHOPSERIE
Vad är rent nog?

30
VAD ÄR BRA MATERIAL FÖR UTSTÄLLNINGAR?
Samarbetsprojekt mellan Riksantikvarieämbetet och Nationalmuseum.

32
CURATING FASHION AND DRESS
Kurs på Victoria & Albert Museum.

34
KOSTNADSFRIA STANDARDER INOM KULTURVÅRDSOMRÅDET
Information om de aktuella standarderna.

35
RÖSTER OM ATT ANVÄNDA STANDARDER I KULTURMILJÖARBETET
Tre intervjuer.

40
OM ZOOLOGISK KONSERVERING I TIDNINGEN HEMSLÖJD
Kommentar till artikel.

41
ORDFÖRANDEN HAR ORDET
Lisen Tamm skriver.

42
KALENDER
Vad händer inom konserveringsvärlden under 2018?

REDAKTÖREN HAR ORDET

Redaktör Carl Brädde

Formgivning
Elise Andersson

ARTIKLAR
Sänd ditt manus till oss via e-post: nkf.realia@gmail.com

Text, diagram, bilder och bildtexter skickas var för sig.
Texter skrivs i 12 pkt Times New Roman med enkelt radavstånd.
Omfång: 1-2 A4.
Bilder levereras digitalt i JPG-format.

För annonsering kontakta redaktören via e-post ovan.

Sommaren är här med stormsteg och med det vårt fina nya nummer! Europeiska standarder inom kulturarvsområdet berättade vi om redan i förra årets sommarnummer av Realia, i samband med en artikel om ECCO:s generalförsamling som bl.a. kort beskrev CEN:s (European Committee for Standardization) arbete. Nu finns det möjlighet att helt gratis ladda ner ett trettiotal av dessa standarder fram till år 2020, genom ett utbyte mellan SIS (Swedish Standards Institute) och Riksantikvarieämbetet.

För den som dessutom vill få ett hum om vad arbete med standarder kan innebära, så kan man läsa tre intervjuer i detta nummer. Några av de positiva aspekterna som lyfts fram är att standarder sparar tid, skapar tydliga processer och säkrar en viss kvalitet. Det är utmärkt att fler får möjlighet att prova på standarder genom det här initiativet, också för att skapa en öppen debatt kring hur och när de bör användas.

Samma ECCO-möte förra året efterlyste också att konservatorns arbete synliggjordes i högre grad än tidigare. Under det efterföljande NKF-årsmötet beslutades det att tillsätta en projektgrupp för initiativet Konserveringens dag, som är ute efter att göra just det – sätta oss på kartan. Den 15 mars var det så dags att fira vår alldeles egna speciella dag och i Elisabeth Geijers artikel läser vi om stor genomslagskraft, bl.a. genom att använda sociala medier och öppna upp konserveringsateljéer för allmänheten.

Möjligheterna är många och jag hoppas och tror att det här växer än mer under åren som kommer. Vi har förmånen att utöva ett yrke som är fascinerande och spännande för de allra flesta och vi har mycket att vinna på ökad uppmärksamhet. Om man exempelvis ser till artiklarna som kommer in till vår tidning, inte minst i detta nummer, så inser man hur aktiva våra medlemmar är i att skapa kontaktnät världen över, ägna sig åt material- och metodstudier och rent allmänt hålla sig på framkant inom ämnet. Det är all den energi, målmedvetenhet och passion som inte bör gå någon obemärkt förbi. Dessutom gör sig yrket väldigt bra på bild!

Sommarvarma hälsningar från redaktionen!

Carl Brädde

GALLRING, RISKER OCH MÖJLIGHETER

NKF-S hade glädjen att få stå värd för en av programpunkterna på Museernas vårmöte 2018. Vårmötet är ett inarbetat och välbesökt årligt forum för många yrkeskategorier i museivärlden. I år var det förlagt till Lund och Malmö med det övergripande temat ekonomi och politik. Därför valde styrelsen att formulera frågeställningen kring gallring så att ämnet skulle kunna passa in. Och vi blev antagna!

Gallring som tema är ingen nyhet men är fortsatt aktuellt. Flera museer är aktiva i gallringsprocessen, som ofta är flerårig, och andra står inför att påbörja den. Konservatorer som yrkesgrupp är ofta inblandade i hela resan.

Vi valde att bjuda in Anna Lindqvist, intendent och samlingsansvarig på Östergötlands museum i Linköping, Anna Fredholm, intendent på Armémuseum i Stockholm och Lena Holmquist, arkeolog och universitetslektor från Institutionen för arkeologi och antikens kultur vid Stockholms universitet. Alla tre har lång erfarenhet och representerar olika typer av samlingar, institutioner och infallsvinklar. Efter presentationerna fanns det tid för frågor och diskussion sinsemellan och med publiken.

Gallring av samlingar och i fält

Anna Lindqvist presenterade hur man har resonerat kring gallring av olika samlingar på Östergötlands museum. Museet har sedan man fick nya magasin 2013 varit i en gallringsprocess. Men eftersom samlingarna är stora och heterogena måste man hitta olika resonemang och lösningar. Lindqvist berättade också om planerad och oplanerad gallring.

Anna Fredholm började med ett sammandrag av den nyligen utgivna holländska publikationen *Deaccessioning and Disposal in Europe 2008-2017* av Dieuwertje Wijsmuller. Fredholm fortsatte med en redogörelse av hur gallringsarbetet fortskrider på Armémuseum och menade bl.a. att gallring är ett nödvändigt verktyg som en del av det totala samlingsansvaret.

Lena Holmquist talade som arkeolog om problematiken med gallring i fält vid arkeologiska utgrävningar. Holmquist menar att gallring i det skedet i princip är av ondo då man riskerar att gallra bort det som är verkligt värdefullt och intressant, utan att det har hunnit passera en röntgenutrustning, eller en granskande och erfaren kollegas blick. Därmed riskerar unika fynd att för alltid gå förlorade.

Seminariet blev mycket lyckat och styrelsen vill från och med nu inför varje vårmöte försöka formulera programpunkter som kan passa in i det valda huvudtemat för året, för att exponera både NKF-S och konservatoryrket.

Lisen Tamm,
ordförande NKF-s

NKF-S ÅRSMÖTE 2018

Årsmötet 2018 gick av stapeln 20 maj på Flygvapenmuseum i Linköping och Lotta Möller rapporterar här från tillfället. Mötet bestod av en mindre grupp som träffades för att lyssna och samtala kring utbildning.

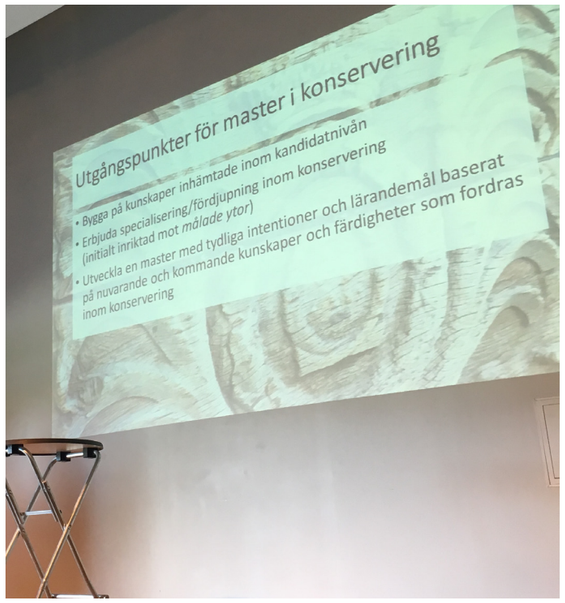

Till vänster: **Spektakulär lunch i flygplanshallen.** Foto: Maria Varheily. I mitten: **Presentation av det nya masterprogrammet.** Foto: Maria Varheily. Till höger: **Sabrina Eliasson Norlander och Bosse Lagerqvist.** Foto: Lisen Tamm.

Efter det sedvanliga morgonfikat inleddes programmet av Sabrina Norlander Eliasson från Stockholms universitet som berättade om det nya mastersprogrammet i Teknisk konstvetenskap som hon varit initiativtagare till och nu är programansvarig för. Presentationen beskrev programmet som en praktiskt orienterad utbildning i konstvetenskap med fokus på konsten från medeltiden till 1800-talet. Under de två åren får studenterna teoretiska kurser i hantering av konst, samlingshantering i museer, grundläggande materialkemi, tekniska undersökningsmetoder och digitaliseringsmetoder samt praktiska övningar, laborationer, en kvarts termin praktik och många studiebesök, bland annat till olika konserveringsateljéer.

Utbildningen har plats för ett femtontal studenter och har en internationell profil med undervisning genomgående på engelska. Utöver grundläggande behörighet krävs en kandidatexamen i konstvetenskap för att kunna söka programmet. Vid antagningen 2017, som var programmets första, hade utbildningen hundra sökande från hela världen.

Presentationen var mycket välformulerad och verkligt inspirerande. Det var också positivt och upplyftande att se hur en ambitiös idé hade gått från tanke till praktiskt genomförande med mycket gott resultat. Jag tror inte att jag var ensam bland åhörarna att tänka att en bit eller hela av detta spännande innehåll verkligen skulle kunna vara ett nyttigt komplement till konservatorsprogrammet. I dagsläget är dock programmet låst, dvs det går inte att plocka enskilda kurser ur utbildningen och en kandidat i konservering ger inte heller behörighet att söka. Men ju fler förfrågningar som inkommer, desto större chans att det öppnas upp för alla att plocka just de russin som skulle passa en bäst.

Nya masterutbildningen

Efter Sabrina blev det dags för Bosse Lagerqvist, prefekt på Institutionen för kulturvård på Göteborgs universitet, att berätta om utvecklingen av deras mastersprogram. Efter en inledning om universitetets organisation och det ekonomiska läget presenterades så den master i konservering som planeras att starta hösten 2019 och fullborda ett femårigt konservatorsprogram. Sedan 2016 är kandidatprogrammet i kulturvård ett allmänt program utan särskild materialinriktning.

Den nuvarande kandidaten är en revidering av upplägget från 2013 och innehåller många kurser som vi äldre studenter kan känna igen men är strukturerad på ett lite annorlunda sätt. Studenterna läser organisk och oorganisk kemi samt materialkunskap och konservering av olika organiska som oorganiska material. Kyrkostudien ligger kvar precis som praktiken (om än förkortad till 22,5 hp), litteraturstudien och uppsatsen.

Mastern är således tänkt att komplettera kandidatprogrammet och ge studenterna deras materialinriktning. Den första som kommer att rullas ut är ”master i konservering med specialisering mot bemålade ytor”. Första året innehåller forskningsmetodik, etik, digitala kulturarvsteknologier och två specialiseringskurser där studenterna får arbeta med minst fyra föremål och analysera, beskriva, bedöma, hantera och åtgärda. Andra året kommer att vara öppet för valbara interna och externa kurser, praktiker och *minor field studies* samt examensarbete.

Konservatorsgruppen på Institutionen för kulturvård har under våren arbetat febrilt för att ro iland med detta nya spännande mastersprogram där detaljerna fortfarande ska sättas. Deras ambition och önskan är att skapa ett konkurrenskraftigt och användarvänligt mastersprogram som passar både nyutexaminerade kandidatstudenter och konservatorer med flera års arbetslivserfarenhet. Vi väntar med spänning att få höra mer om detta.

Nya styrelsemedlemmar

Så blev det dags för lunch - och vilken lunch! Mitt bland flygfarkosterna i den stora utställningshallen på museet var ett långbord uppdukat. Minst sagt spektakulärt att få äta och umgås i en sådan ovanlig miljö. Efter att magarna fyllts med god mat vidtog årsmötesförhandlingarna. Två av styrelsens medlemmar lämnade denna gång, kassör Anna Björk och webbansvarig Elisabeth Geijer. Ersättare blir på posten som kassör Heidi Åberg Berthelsen från Göteborg och som webbansvarig Alexandra Tengelin, Borås. I övrigt fortsätter nuvarande styrelse, revisorer och redaktionen för Realia även detta år.

Dagen avslutades med en rundvandring i museets permanenta utställningar av intendent Linnea Holmberg Wensby, tillika vice ordförande i NKF-S. Visningen var full av lustiga, dråpliga och lite skrämmande anekdoter och gav verkligen mersmak. Aldrig hade jag trott att Flygvapenmuseum skulle vara så spännande, men hit vill jag verkligen komma igen!

Lotta Möller,
Papperskonservator AB

KOMMUNIKATIONSSTRATEGI

Som en del av en kommunikationsstrategi började dåvarande kommunikations- och webbansvarig i NKF-S styrelse, Elisabeth Geijer, att lobba för att även konserveringen skulle få sin egen dag. Vid årsmötet 2017 beslöts att en projektgrupp skulle sammanställas av ca 4–6 personer. Projektgruppen består idag av Elisabeth Geijer, Maria Varhelyi, Nina Olivier, Susanne Klemeyer-Garcia, Chiara Romano och Anna Lagerqvist. Projektgruppen arbetade hårt inför den 15 mars 2018 med att organisera och sprida Konserveringens dag.

Världskulturmuseet Idag den 15 mars firas #konserveringensdag runt om i världen, vilket sammanfaller med samma månad som Faraneh Bagherzadeh har jobbat hos oss i 30 år! Farzi har alltså enormt mycket erfarenhet av att jobba som konservator. Såhär säger hon själv ”- jag har ett yrke som är starkt förknippat med kulturarv och lyckan är att verkligen älska sitt jobb. Tycka att det är kul att gå till sitt jobb, jag har haft den känslan i 30 år.” Grattis till henne och till oss! Text och foto: Världskulturmuseet.

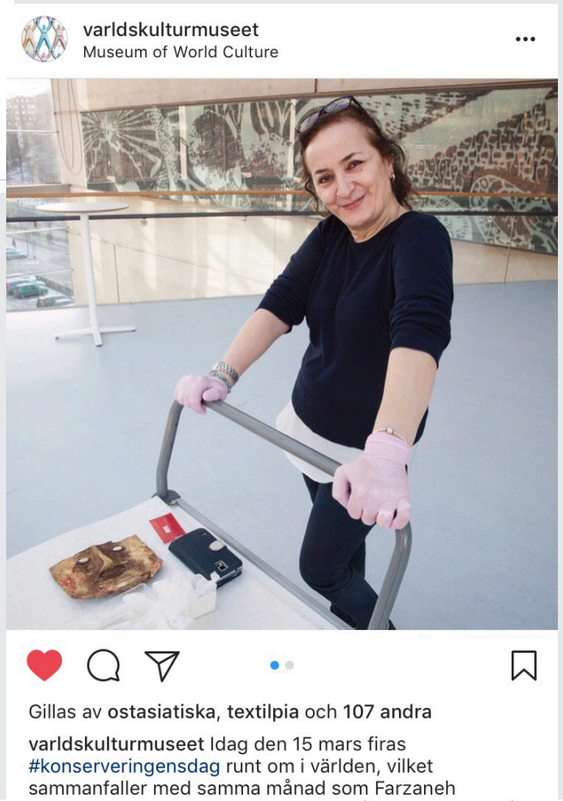

NEDLADDNINGSBARA VANDRINGSUTSTÄLLNINGAR

Konserveringens dag vill, i samarbete med konservatorer runt om i landet, utveckla små vandringsutställningar, eventuellt nedladdningsbara, vilka även museer utan konservatorer ska kunna använda. Målet är att under 2018–2019 börja utveckla ett koncept för detta. Allt detta bidrar till målet att öka intresset och förståelsen för konservering.

Intresserad att vara med? Idéer?
Kontakta: kontakt@konservering.org

KONSERVERINGENS DAG 15 MARS 2018

Konserveringens dag firades för första gången den 15 mars 2018 och blev en succé! Dagen fick mycket uppmärksamhet i sociala medier och spreds internationellt. Förhoppningen med Konserveringens dag är att låta ökad uppmärksamhet leda till större intresse och bättre förståelse för konservering. Konserveringens dag kan ses som ett verktyg som kan användas av alla utifrån intresse och initiativrikedom.

Konserveringens dag startade 2017 som en projektgrupp under NKF-S. Upprymda och fulla av idéer arbetade gruppen intensivt från NKF-S årsmöte 2017 fram till den 15 mars 2018 med att ta fram en hemsida och arbeta med plattformar för sociala media. Projektgruppen satsade på att forma enade mål och strategier. Förarbetet och mobiliseringen av kanaler gjorde dagen spridd och uppmärksammad. Konserveringens dag fick även mycket och bra respons vid Museernas vårmöte i Malmö där delar av projektgruppen deltog för att marknadsföra dagen som ett årligt evenemang.

Strategi

Projektgruppen för Konserveringens dag strävar efter att dagen ska synliggöra konservering för en bredare publik. Genom sociala media, museers kommunikations- och marknadsföringsresurser, samt konservatorer och arbetsgivares egna initiativ kan vi tillsammans belysa bredden och betydelsen av konservering samt dess vikt för bevarandet av vårt gemensamma kulturarv. Förhoppningen är att detta ska komma att leda till ökade resurser till konservering och en än stoltare yrkeskår. Vi hoppas även att uppmärksamheten långsiktigt ska leda till efterfrågan av ännu högre standarder och fler forskningsinstitutioner inom konservering i Sverige.

Projektgruppen för Konserveringens dag har även som mål att ta fram stödunderlag till arbetsgivare och andra som arbetar nära konservatorer eller med bevarandefrågor. I samarbete med fackförbund och kollegor hoppas vi kunna arbeta fram ett underlag som stöttar både arbetsgivare i dialog med konservatorn och konservatorn i sin arbetsvardag. Hur förmedlar man konservering till en bred publik? Hur kan vår yrkeskår bli än mer synlig och respekterad?

Hur kan vi arbeta med kompetensbeskrivning i syfte att skapa förståelse och kunskap för yrkets betydelse? Kan man använda konservering som en marknadsföringsresurs utan att kommersialiseras?

Förmedling är en viktig del av museernas verksamhet. Då det dessutom finns särskilt avsatta medel för kommunikation ser projektgruppen en möjlighet att få museernas kommunikationsavdelningar att utnyttja intressanta konserveringsberättelser i större utsträckning. Konservatoryrkets bredd och visualitet utgör en outnyttjad resurs.

#konserveringensdag

2018 fokuserades spridningen av Konserveringens dag till sociala medier för att nå ut brett och samtidigt använda minimala resurser. Hashtaggen #konserveringensdag användes i 259 inlägg på Instagram. Vid ett snitt på ca 100 ”gilla” per inlägg innebär det åtminstone ca 25 900 inläggsbesök. Ett fantastiskt genomslag! Inlägg via sociala media visade sig vara ett mycket lättsamt men effektivt sätt att nå ut. Att konservatorer tog tillfället i akt och delade med sig var uppenbart, och oerhört uppskattat!

Även hashtaggarna #askaconservator och #dayofconservation användes flitigt av både museum och privata aktörer den 15 mars. Konserveringsateljéer höll öppet hus och museum lyfte sin konservatorskår på olika sätt: med intervjuer, hyllningar och frågespalter.

Konserveringens dag representerar alla konservatorer och medlemmar i NKF-S.

Vi hoppas att alla ska känna en positiv effekt av den ökade medvetenheten i form av större efterfrågan på konserveringstjänster. Konserveringens dag den 15 mars är ett initiativ och ett verktyg som tillåter alla att experimentera med hur man kan förmedla konservering.

Elisabeth Geijer, Nationalmuseum

THE EUROPEAN WEEK OF CONSERVATION-RESTORATION

Konserveringens dag den 15 mars har etablerat sig som ett årligt återkommande evenemang. I samband med europaåret för kulturarv så har E.C.C.O. initierat ännu en dag för konserveringen under 2018, och till och med en hel vecka: den 14 oktober och hela vecka 41! Då formen på detta i skrivande stund inte är helt fastlagd, hoppas vi på att etablera den 15 mars som konserveringens dag och låta vecka 41 vara en bonusvecka att fira och förmedla konservering i hela Europa. Uppdateringar på E.C.C.O:s hemsida, www.ecco-eu.org.

INSPIRATION TILL KONSERVERINGENS DAG 2019

- Använd sociala medier för att förmedla pågående projekt eller lyfta en kollega!
- ”Fråga en konservator” på arbetsplatsen. För kollegor eller publik.
- Fråga kommunikationsavdelningen på jobbet tidigt vad de tänkt göra den 15 mars.
- Fira med tårta! Bjud kollegor och berätta om konserveringens dag.
- Öppen ateljé.
- Berätta om dina pågående projekt på din arbetsplats.
- Konservatorns verktyg – vilket är konservatorns mest använda verktyg?
- Vilket är favoritverktyget?
- Som chef kan man fokusera på konservatorns frågeställningar lite extra den 15 mars.
- Skriv till din lokala tidning och be dem intervjua dig.

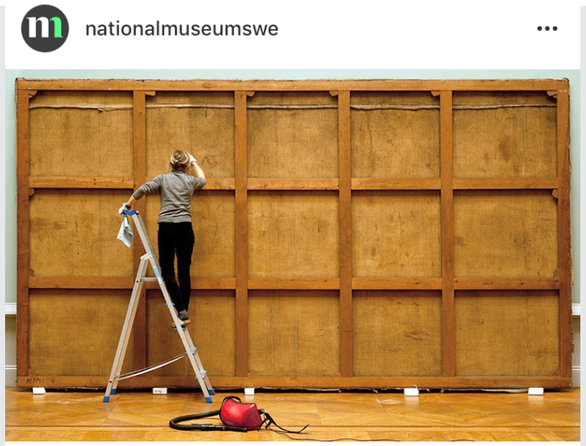

Nationalmuseum Konservatorernas arbete är ofta osynligt. Idag firar vi #konserveringensdag för att uppmärksamma konservering. På bilden ser du en av våra konservatorer som rengör en målning i samband med att vi flyttade ut konsten inför renoveringen av byggnaden.

Text och foto: Nationalmuseum.

LÄNKAR OCH HASHTAGS

www.konservering.org

www.facebook.com/konserveringensdag/

www.instagram.com/konserveringensdag/

#konserveringensdag

#askaconservator

#dayofconservation

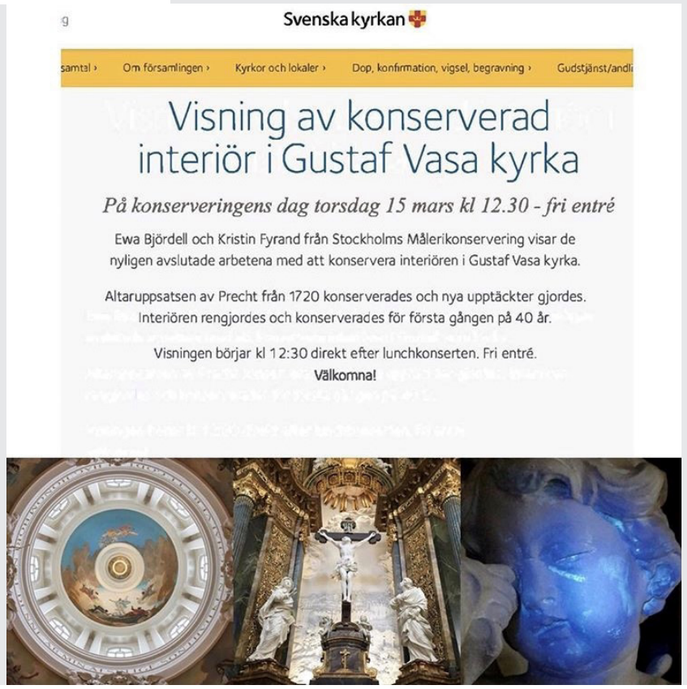

Svenska kyrkan ordnade visning med konservatorer på Konserveringens dag.

Text och foto: Stockholms målerikonservering/ Svenska kyrkan.

GELS IN THE CONSERVATION OF ART

Skånes Målerikonservatorer har under drygt två år använt olika nyproducerade geler för rengöring av kalkmåleri, framtagna av forskningsinstitutet CSGI vid Florens universitet. I oktober 2017 deltog de av den anledningen med stort intresse i konferensen ”Gels in the Conservation of Art” i London.

Under juni 2014 deltog Skånes Målerikonservatorer i NANOFORART, en workshop vid Nationalmuseum i Köpenhamn som behandlade nanomaterial inom konservering av muralmåleri. Under denna dag introducerades vi bland annat för Nanorestore Gel® genom Davide Chelazzi från Instituto del Restauro CSGI i Florens. Efter detta seminarium inleddes en diskussion om huruvida Nanorestore Gel® kunde användas för att på ett ännu skonsammare vis rengöra särskilt känsliga partier av kalkmåleri. Exempel på känsliga partier är ofta textband, svarta konturlinjer, retuscher och liknande ytor som kan vara problematiska att rengöra med mekaniska metoder.

Forskningsinstitutet CSGI vid Florens universitet, som utvecklar och tillverkar Nanorestore Gel®, var vid samma tidpunkt i uppstarten av ett projekt som innefattade framställning och tillverkning av olika former av rengöringspreparat för fuktkänsligt material. Genom CSGI fick vi förmånen att testa några av de rengöringsprodukter som de vid den tiden hade hunnit utveckla. Dessa tester utfördes i Everlövs kyrka i Skåne, i samband med att ett åtgärdsprogram för konserveringen av kyrkans kalkmålningar upprättades. Den produkt som visade sig mest lämpad för rengöring av de känsliga kalkmålningarna var Nanorestore Gel® DRY.

Peggy i Everlövs kyrka

När konserveringen i Everlövs kyrka inleddes i januari 2017 hade CSGI i Florens utvecklat ytterligare en produkt, en gel kallad PG6 eller Peggy. Denna gel visade sig vid testerna ha ännu bättre egenskaper gällande elasticitet och vidhäftning vilket gav mycket goda rengöringsresultat samtidigt som rengöringen skedde på ett kontrollerat och skonsamt vis. Även upptill i valvkapporna var vidhäftningen mycket god med gelen PG6/PEGGY, medan DRY var svår att använda på grund av dess sämre vidhäftning. Sedan vi gjort dessa observationer använder vi fortsättningsvis enbart PG6/PEGGY. PG6/PEGGY användes för rengöringen av känsliga figurer och textband medan bakgrund och andra stabila områden rengjordes på traditionellt vis med Gomma pane och Akapad.

Ovan: Applikationer med PG6 där samma gel använts 5 gånger. Röd är 1:a applicering, blå 2:a, orange 3:e, gul 4:e och rosa 5:e.

Till vänster: Applicering av Nanorestore Gel® DRYav typen PG6. Gelen är laddad endast med destillerat vatten.

Foto: Skånes Målerikonservatorer.

Strax före och i samband med konserveringen i Everlövs kyrka arbetade vi med ett abstract som tog upp våra inledande rengöringsprover med geler. Detta abstract skickades in till den kommande konferensen Gels in the Conservation of Art i London. Vi blev därigenom erbjudna att presentera en poster för att redovisa vårt arbete och våra resultat med Nanorestore Gel®.

Tre dagar med geler

I oktober 2017 reste därmed Skånes Målerikonservatorer till London och deltog i den tre dagar långa konferensen. Inför resan sökte vi och erhöll ett resestipendium från Bothéns stiftelse. Under konferensen presenterade 75 deltagare sina arbeten inom fältet geler, genom posters eller seminarium. Bland annat presenterade Richard Wolbers sin forskning inom flera olika fält.

Inledande seminarier under dag ett behandlade polysackarid-gelsystem baserade på Agar. Under den andra dagen hanterades både polysackarid- och polyakryl-gelsystem och den avslutande dagen togs blandade metoder upp, till exempel poly(vinyl-alkohol)-boraxgel och kemiska geler. Den andra dagen ordnades en poster-session där vi presenterade vårt arbete med Nanorestore Gel® och dagen avslutades med en föreläsning av representanter från Tate som presenterade och diskuterade det pågående EU-forskningsprojektet NANORESTART.

Det framkom under detta seminarium att även Tate arbetade med Peggy-gel i ett pågående forskningsprojekt. Med mycket ny inspiration, kunskap och nya spännande kontakter begav vi oss hemåt och har därefter fortsatt vårt arbete med geler.

Praktiskt arbete med geler

Under de drygt två år som vi har arbetat med mikrogeler har vi insett det stora värdet av dessa nya material som ger oss möjligheter att på ett skonsamt sätt rengöra de mest känsliga formerna av måleri. Metoden kompletterar de traditionella rengöringsmetoderna väl och geler ingår numera

Everlövs kyrka före konservering. Foto: Skånes Målerikonservatorer.

som en självklar del i vårt dagliga arbete med konservering av kalkmåleri.

Under den period då vi har arbetat med geler och haft kontakt med CSGI har vi själva och gemensamt med forskare vid institutet utarbetat och utvecklat en arbetsmetod där vi kan utnyttja gelerna till sin fulla potential på ett effektivt vis.

Hittills har vi använt gelerna laddade med destillerat vatten, då det enbart varit ytsmuts som har behövt avlägsnas. Gelerna kan dock vid behov laddas med andra lösningsmedel för att anpassas till specifika problem. Gel-arken placeras på ytan i tre minuter vartefter arket tvättas av, vänds och placeras på nytt intill det tidigare rengjorda området. När ett gel-ark har använts på sina båda sidor placeras det i destillerat vatten i 24 timmar och kan därefter användas på nytt.
Denna procedur kan upprepas tills dess att rengöringseffekten avtar. Utifrån våra erfarenheter, genom de olika projekt där vi har använt geler, noteras att skillnaden är stor mellan hur många gånger en gel kan nyttjas, beroende på typ och mängd av ytsmuts.

Everlövs kyrka efter konservering. Foto: Skånes Målerikonservatorer.

Bakgrunden först

För att uppnå bästa rengöringseffekt har vi under vårt arbete uppmärksammat att bakgrunden bör rengöras i första hand, med de traditionella metoderna, varefter man kan rengöra känsliga bemålade partier med mikrogelen PG6/PEGGY. Om känsliga partier rengörs först kan man riskera att få mörka hörn från gelarket avsatta på bakgrunden, eftersom ytsmuts från bakgrunden fuktas lätt i anslutning till gel-arkets kant, exempelvis då en konturlinje rengörs. Den gråa hinna/linje som då bildas är sedan svår att avlägsna i efterhand. Om gelen däremot delvis läggs på bakgrundspartier som redan är rengjorda med annan metod blir det ingen avsatt smuts och ingen synbar linje bildas.

I april 2018 har professor Rodorico Giorgi från CSGI i Florens följt vårt arbete med mikrogeler i Silvåkra kyrka. Den mer omfattande användningen av dessa geler är av stort värde för den fortsatta utvecklingen av rengöringsmetoden. Hur stora ark kan tillverkas? Hur fungerar gelerna rent praktiskt utanför laboratoriet i en större skala?

På YouTube (Skånes Målerikonservatorer) finns också en liten film som visar den praktiska användningen av PG6/Peggy i Hofterups kyrka.

Matilda Thorlund Brönmark, Hanna Eriksson,
Johanna Nessow och Ingrid Wedberg
Skånes Målerikonservatorer

TANKER FRA EN STUDENTERKONFERENCE

Dresden 23-24 juni 2018

En studenterkonference for europæiske konservatorstuderende satte gang i tankerne hos en, nu tidligere, masterstuderende fra Institutionen för kulturvård. Efter at have deltaget i konferencen blev undertegnede bevidstgjort om at en sådan konference måske ikke kun fungerer som et tilfælde for at udveksle praktiske konserveringsmæssige erfaringer.

Juni 2018 afsluttede jeg min Master in Conservation ved Institutionen för kulturvård på Göteborgs universitet. På institutionen blev jeg gjort opmærksom på, at der i Dresden ville blive afhold en konference for konservatorstuderende, hvor både tyske og internationale studenter ville have mulighed for at præsentere igangværende og afsluttede projekter.

Jeg blev opfordret til at indsende et abstract der beskrev mit masterprojekt. Mit abstract blev accepteret og jeg blev inviteret til at tale på konferencen sammen med 11 andre studerende fra forskellige lande i Europa. Selvfølgelig takkede jeg ja. Det virkede som en fantastisk mulighed til at vise mit projekt frem til andre end de studerende fra min egen institution, men jeg så det også som en lejlighed til at møde studerende fra andre lande og tale med dem om deres oplevelser som konservatorstuderende. Takket være et økonomisk bidrag fra Institutionen för kulturvård kunne jeg begive mig af sted mod Dresden.

Konferencen blev organiseret af RiA (Restauratoren in Ausbilding), en interessegruppe under det tyske VDR (Verband der Restauratoren). Det var det 8. Student Colloquium (konferencens navn) afholdt af RiA, men i anledning af European Year of Cultural Heritage i 2018, havde RiA besluttet at gøre konferencen åben for studerende udenfor Tyskland.

Jeg ankom til Hochschule für Bildende Künste i Dresden, hvor årets Colloquium blev afhold, og blev mødt af et venligt og velforberedt organisationsteam bestående af de frivillige studerende fra RiA. De to konferencedage bød på mange interessante oplæg. Bl.a. et oplæg af schweiziske Naïma Gutknecht, som beskrev hvordan hun i sit masterprojekt benyttede sig af en svampeorganisme til at stabilisere korrosionen af arkæologiske kobberlegerings-objekter.

En anden spændende præsentation blev givet af tyske Johannes Roeder, om hans udviklingsproces af varmespatler med non-stick PTFE-overflader. RiA havde sørget for både frokost (lunch) og aftensmad for alle deltagere, så der blev rig mulighed for at tale med de andre studerende over måltiderne.

Konferencen indeholdte også oplæg omkring RiA som organisation, og diskussioner om fremtidens konservatorer. Udover de mange oplæg var der endvidere noget særligt jeg bed mærke i, og det var det store engagement fra de tyske studerende. Selvom der var studerende fra flere forskellige lærersæder i Tyskland, virkede det som om, de var bevidste om vigtigheden og styrken i at samarbejde på tværs af skolerne. Derved kunne de give en samlet stemme og påvirke deres rolle som blivende konservatorer. En sådan interesse har jeg gennem mine fem studieår i Sverige ikke oplevet; ej heller på tværs af de nordiske konservatoruddannelser. Kun én anden gang gennem min uddannelse har det været muligt for mig at møde, arbejde sammen med, og udveksle idéer og erfaringer med andre studerende udenfor Sverige.

Jeg tror ikke der har været lige så stor vilje for at skabe forbindelser mellem nordiske konservatorstuderende på tværs af landegrænser, som det har været for de studerende inden for de tyske grænser. Dog mener jeg sagtens forholdene vi har mellem de nordiske lande kan sammenlignes med de tyske. I Norden ses landegrænserne måske som små forhindringer, når det kommer til arbejdslivet. Hvorfor ikke skabe bånd allerede når fremtidige konservatorer er under uddannelse? Dette kræver dog, at de nordiske studerende bliver opmærksomme på fordelende ved at skabe sådanne kontakter.

Konferencen i Dresden bidrog ikke blot til faglig viden; den gav også mig – en nu tidligere studerende – stof til eftertanke omkring studenterengagement og -indflydelse samt de positive aspekter af tværgående samarbejde.

Ingrid Søgaard
iis@paradis.dk

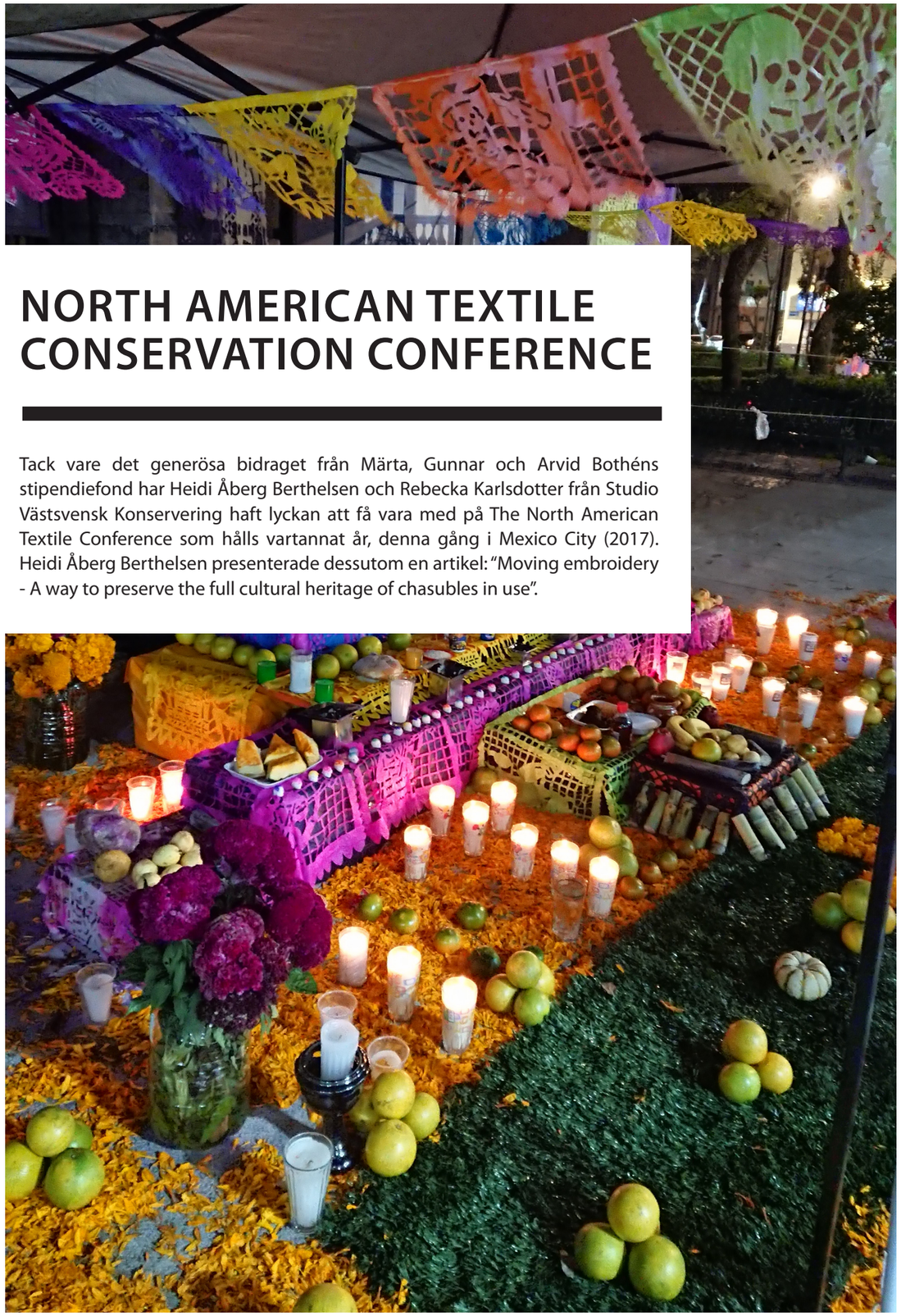

NORTH AMERICAN TEXTILE CONSERVATION CONFERENCE

Tack vare det generösa bidraget från Märta, Gunnar och Arvid Bothéns stipendiefond har Heidi Åberg Berthelsen och Rebecka Karlsdotter från Studio Västsvensk Konservering haft lyckan att få vara med på The North American Textile Conference som hålls vartannat år, denna gång i Mexico City (2017). Heidi Åberg Berthelsen presenterade dessutom en artikel: "Moving embroidery - A way to preserve the full cultural heritage of chasubles in use".

Föregående sida: Utsmyckning under ”de dödas dag”. Ovan, till vänster: Román Gutiérrez visar indigofärgning, till höger: Heidi spinner med dun, till vänster syns Hector Meneses. Foto: Rebecka Karlsdotter.

Temat för året var: Embellished fabrics, Conservering Surface Manipulation and Decoration. Konferensen höll en hög kvalitet på papers, posters och workshops och var placerad på Ecrym, (Escuela nacional de conservación, restauración y museografía) i Mexico City. En fin skola med entusiastiska elever och kunniga lärare.

Konferensen började med en intressant och inspirerande workshop. Under två dagar utforskades naturfärgningens möjligheter tillsammans med Román Gutiérrez, mästervävare från Teotitlán del Valle i Oaxaca och Hector Meneses, chefskonservator på Museo Textil de Oaxaca, som översättare. Vi fick också prova på att spinna med infärgat dun och bomull på en långrock (en spinnrock).

För de blå tonerna användes indigo, för de röda koshenill och de gula zacatlaxcalli. Som betmedel användes mogna bananer och apelsiner. Textilier vävda med garner spunna av bomull och dun finns bevarade i ett fåtal i Mexiko men ses på teckningar och målningar från 1600-talet, oftast på bröllopskläder och ceremoniella plagg. Román har utforskat och utvecklat tekniken ytterligare genom att både kopiera äldre föremål och skapa ny design. Ytan blir lite som en luftig päls som rör sig lätt i vinddraget.

Indigopigmentet

Det var så spännande att se Román arbeta, han är en skicklig hantverkare som bär med sig generationers kunskap och har också goda kunskaper i kemi som han frikostigt delar med sig av. Indigoodlingen och tillverkningen av själva indigopigmentet, som är en mycket arbetskrävande produktion, visades på film. Fascinerande att få se den långa processen utföras av kunniga yrkesutövare.

Eftersom Mexiko drabbades av jordbävning i höstas så har tyvärr många av indigoodlarnas byggnader, vattenbassänger etc. förstörts. De kommer att få praktisk och ekonomisk hjälp från Museo Textil de Oaxaca med att bygga upp och starta produktionen igen. Museet är deras säljkanal; enligt Hector Meneses är indigopigmentet vanligtvis slutsålt vid mars månads utgång varje år.

Husfasad i Coyocan, klädd med tagetesblommor. Foto: Rebecka Karlsdotter.

Öppningsanförandet hölls av Alejandro de Ávila Blomberg från Museo Textil de Oaxaca som diskuterade konserveringsetik. Under konferensen presenterades 22 utmärkta papers och ett tiotal posters. Det uppstod spännande diskussioner och frågeställningar. Heidis bidrag, som handlade om att flytta ett broderi på en mässhake till nytt bottentyg, skapade en bitvis ganska upprörd diskussion som visar på att vi tolkar konserveringsetik lite olika i världen. Alla bidrag via *länk.*

Museum och utflykter

Tiden medgav också några museibesök och började med Frida Kahlo-museet i ”Casa Azur” som har varit hennes föräldrahem. Roliga och kreativa var utställningsdockorna med garnhår som såg ut som Frida, mindre kul var den, för oss, underliga ljussättningen. Museet ligger i Coyoacán, ett vackert område i kolonialstil med lång historia. I samma område finns också Museo Nacional de Culturas Populares, ett underbart mindre museum. Besöket blev en utmärkt lektion i landets folklivshistoria! Museo Nacional de Antropología är världsberömt och ofantligt stort. Många fantastiska objekt av olika material som sten, fjädrar, guld, snäckor och textil.

Vi fick också möjlighet att åka på en arkeologisk utflykt till Chalcatzingo, ett par timmars bussresa från Mexico City. En underbar och lärorik dag med många diskussioner om bevarande och tolkningar av kulturarvet utomhus. Templo Mayor, ett tempel som är en kvarleva från det historiska Tenochtitlan finns att beskåda i det historiska centret i Mexico City. Tenochtitlan var den aztekiska föregångaren till Mexico City, grundades ca 325 e. kr och hade ca 200 000 invånare tills spanjorerna erövrade staden 1521 och påbörjade bygget av den nuvarande staden. Från gatuplanet syns ruinen av staden och under jord ligger själva museet.

Mexiko välkomnar

Konferensen blev en ögonöppnare på många plan. Totalt sett var det verkligen lyckat med en massa nya intryck och kunskaper i skön förening med alla trevliga och vänliga mexikaner vi mötte. Nya och fördjupade kontakter med

kollegor från hela världen inspirerar och manar till ytterligare kunskapsinhämtning. Mexiko som land var välkomnande och imponerande och vi förvånades ständigt över människors vänlighet och uppfinningsrikedom. Vi kom hem som kunnigare och ödmjukare människor och konservatorer.

Att Studio Västsvensk Konservering tillsammans med Märta, Gunnar och Arvid Bothéns stipendiefond har gjort det möjligt för oss att ta del av så mycket kunskap, nya kontakter och erfarenheter är vi mycket tacksamma för!

Rebecka Karlsdotter och Heidi Åberg Berthelsen
Textilkonservatorer
Studio Västsvensk Konservering

rebecka.karlsdotter@vgregion.se
heidi.aberg.berthelsen@vgregion.se

Till höger: Frida Kahlos dräkter som har varit undangömda i femtio år.
Nedan: Museo Nacional de Culturas Populares.
Foto: Rebecka Karlsdotter.

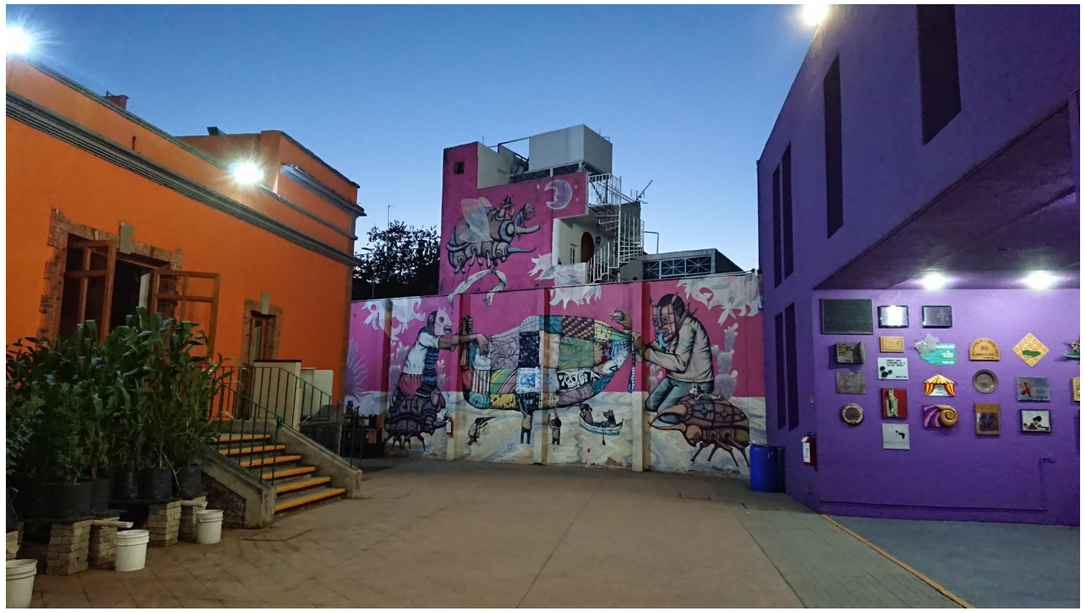

TEMPERAKONFERENS VID DOERNERINSTITUTET I MÜNCHEN

Nära 270 deltagare från 22 olika länder samlades på Pinakothek der Moderne på morgonen torsdagen den 15 mars 2018, för att ta del av en mängd föreläsningar och workshops på temat ”Tempera painting between 1800 and 1950, experiments and innovations from the Nazarene movement to abstract art”. Nina Olivier rapporterar.

Efter ett välkomnande från Andrea Funck, chef för Doernerinstitutet i München och Dieter Rehm, ledare för Academy of Fine Arts, München, inleddes konferensen.

Den första sessionen för konferensen rörde temat *The bigger picture* och föreläsningarna var teoretiska och hölls av konsthistoriker. Dessa föredrag försökte bl.a. bena ut begreppet tempera, hur det omnämnts i litterära källor genom historien och runtom i Europa och när tempera ”återintroducerades” som material inom konsten, tack vare den industritillverkade temperan.

Den andra sessionens föreläsningar hade inriktning på de kemiska karaktäristika för tempera under temat *Exploring the materials: properties of paint*. Föredragen här handlade bl.a. om olika parametrar man utgått från vid kemiska analyser av temperamåleri. En av föreläsarna var Patrick Dietemann som har lett de kemiska analyserna av tavlor vid Doernerinstitutet och som var en av initiativtagarna till denna konferens. Det projekt han jobbat med har pågått mellan 2009–2016 och har inneburit analyser av tavlor av bl.a. Paul Klee, målade i tempera mellan 1850–1914.

Rekonstruktion och analyser

Härefter fortsatte dagen med föredrag om rekonstruktionsförsök. Först ut var Wibke Neugebauer, målerikonservator och forskare som berättade om HART-projektet (Historically Accurate Reconstructions Technique) i Amsterdam mellan 2002–2005, som behandlade rekonstruktion av material (tempera) utifrån en modell som inbegripit historiska källor, analyser av tavlor, rekonstruktion, test, analys av test, replikation och dokumentation av data.

Brian Baade vid University of Delaware berättade om Henry Ossawa Tanners komplexa måleri som ofta innehöll tempera och om de kemiska analyser och rekonstruktion av recept man försökt sig på för att undersöka temperan i hans verk. Sist ut för dagen var Klaus Häfner, vid Bayerische Verwaltung der Schlösser, Gärten und Seen i München, som berättade om sin kontroversiella forskning runt tempera i kombination med frescomåleri. Som avslutning på dagen bjöds på champagne och guidad visning av den nya Paul Klee-utställningen på Pinakothek der Moderne.

Receptblandningar

Under konferensens andra dag anordnades workshops runt tempera. Den mest populära workshoppen, som handlade om att studera temperaegenskaper under mikroskop, var fullbokad. I workshoppen där artikelförfattaren närvarade fick deltagarna pröva på att blanda tempera utifrån olika recept och därefter att måla med både olja och tempera för att själva få uppleva skillnaderna mellan de två medierna.

Till vänster: Deltagarna vid workshopen fick pröva på att måla med sin temperafärg samt med oljefärg och jämföra kvaliteten hos de två olika medierna. Foto: Nina Olivier

Nedan: Deltagarna bjöds på guidad visning inne i ett finskt UFO, tänkt som skidstuga, utanför museet. Materialen är polyester, glasfiber, hårt skum och skruvar, som p.g.a. sin tyngd är det största hotet mot objektet. Foto: Nina Olivier.

Till höger (följande sida): Under en workshop fick deltagarna möjlighet att själva tillverka temperafärg utifrån olika recept för att därefter jämföra dess egenskaper och karaktäristika. Foto: Nina Olivier.

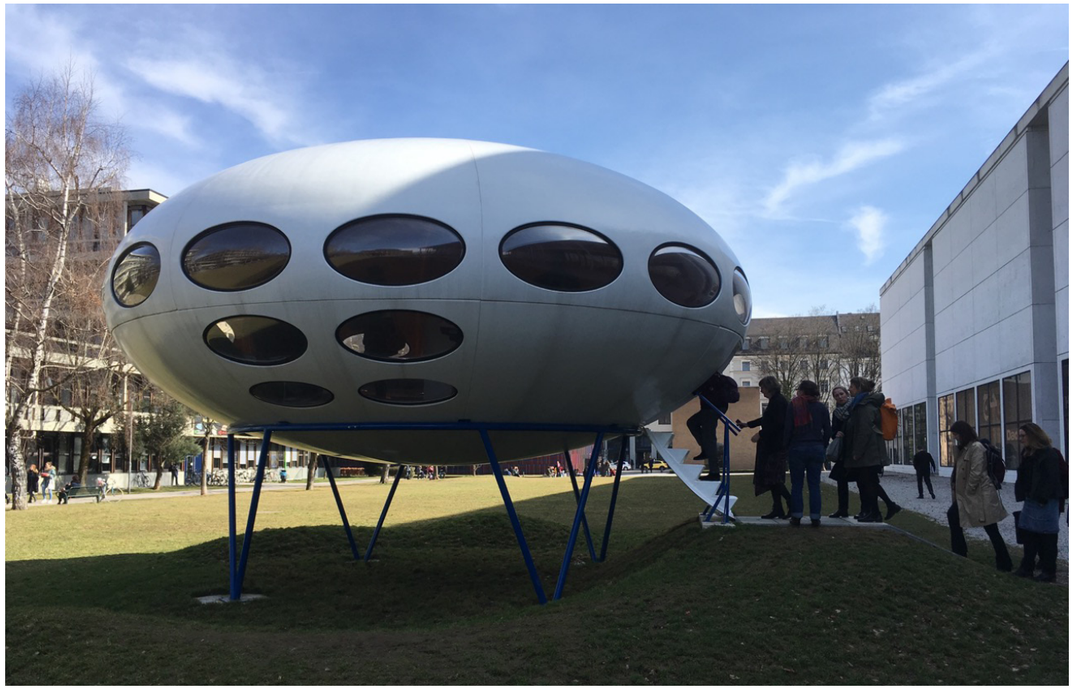

På kvällen deltog alla konferensdeltagare i en middag där det fanns chans att mingla. Konferensens två svenska deltagare, målerikonservator Nina Olivier och Charlotta Hanner-Nordstrand från Institutionen för kulturvård i Göteborg, samtalade med konferensdeltagare från Norge, USA, Australien, Tyskland och Holland, samt med en representant från företaget Kremer under kvällen och utbytte erfarenheter och tankar runt temat tempera.

Temperans återkomst

Den tredje och avslutande konferensdagen inleddes teoretiskt på temat *Studying tempera painting*. Den första sessionen av föredrag hölls av konsthistoriker och behandlade temperans återinträde (*the tempera revival*) i konstvärlden under åren 1800–1950. Härefter följde en presentation av alla workshops från föregående dag.

Efter presentationen gav olika konsthistoriker och forskare föredrag om konstnärer i Europa, USA och Australien som använt tempera i sin konst. Dagen fortsatte på samma tema, men med analyser i fokus, först med Kristin de Ghetaldi från University of Delaware i Newark som berättade om utvecklingen av analyser och tolkningar av temperabaserade målerisystem.

Dela kunskap och resultat

Fler föredrag runt analyser av temperamåleri hölls av forskare från Tyskland, Holland och Italien. Sist ut på konferensen var Ilaria Bonaduce, Sibilla Orsini, Anna Lluveras-Tenorio, Maria Perla Colombini, Sandro Baroni, Simona Rinaldi och Maite Rossi från Department of Chemistry, Pisa University, som berättade om pyrolysanalyser de gjort för bestämning av 1900-talstemperafärger från Maimeri.

Sammanfattningsvis höll konferensen ett mycket högt tempo och det var inte förrän efter den var slut som det gick att egentligen bearbeta all information, ta till sig vad konferensen egentligen handlat om och förstå de nya lärdomar som givits en. Det som står klart efter konferensens slut är att den var viktig för att olika institut och organisationer världen över skulle kunna dela med sig av sin kunskap och resultaten av sin forskning. Det är tydligt att vidare undersökning av ämnet tempera är nödvändig, att det finns mycket kvar att göra och att forskning runt tempera är svår, men också väldigt, väldigt spännande.

Nina Olivier,
Målerikonservator

För information om föreläsare, kontaktuppgifter till dessa och liknande, mejla till: olivier_nina@yahoo.se.

NKF-S PENSIONSENKÄT DEN FRAMTIDA ARBETSMARKNADEN FÖR SVENSKA KONSERVATORER

Våren 2018 genomförde NKF-S en enkätundersökning bland medlemmarna. Syftet med enkäten var att bidra med en realistisk framtidsprognos inom konservatoryrket, som ett stöd för det förändringsarbete som pågår på konservatorutbildningen vid Institutionen för kulturvård. Målet var att få en överblick över kommande pensionsavgångar inom konservatorsyrket samt att få information om exempelvis arbetssituation och materialinriktningar hos NKF-S medlemmar.

Enkätundersökningen presenterades för NKF-S medlemmar genom sociala medier samt i Realia nummer 2, 2017, där syftet också beskrevs av NKF-S ordförande Lisen Tamm. Undersökningen genomfördes via en webbenkät med åtta frågor, fyra fritextfrågor och fyra förvalsfrågor. Inbjudan till enkäten skickades ut via e-post och kunde besvaras mellan den 1 februari och den 15 mars. Då enkäten genomfördes och sammanställdes inom en begränsad tidsram utformades den för att vara snabb och enkel att besvara. Svaren har därefter behandlats anonymt och resultaten har sammanställts i en rapport som delats med Institutionen för kulturvård vid Göteborgs universitet samt Riksantikvarieämbetet.

Svarsfrekvens

Enkäten skickades ut till NKF-S 337 medlemmar och 118 personer svarade, en svarsfrekvens på 35%. Då det främsta syftet med undersökningen var att överblicka framtidens arbetsmarknad, så valde styrelsen att i sammanställningen lägga fokus på att sammanfatta utvecklingen på arbetsmarknaden inom de kommande tio åren. Detta omfattar svarande som angett att de ska gå i pension, eller av annan anledning lämna yrket, mellan år 2019 till 2029. Denna grupp bestod av 51 personer och motsvarar 43% av de 118 personer som svarat på enkäten.

Resultat

Som nämnts ovan så lades speciellt fokus på att analysera den grupp som angett sin pensionsavgång till mellan år 2019–2029, för att kunna göra en framtidsprognos på arbetsmarknaden. I denna artikel så kommer data presenteras för denna grupp och för enkäten som helhet och grupperna kommer att jämföras där det är relevant. De faktorer som kommer att tas upp är utbildningsland, utbildningsnivå, anställningsform samt materialinriktning.

Utbildningsland

Inom den grupp som angett sitt pensionsår mellan år 2019–2029 så angav 63% att de är utbildade i Sverige, 11% i Danmark, 10% i Storbritannien och 10% i Italien. Övriga personer uppgav länderna Ryssland, Österrike och Schweiz. Om vi lämnar gruppen med pensionsavgångar inom det kommande decenniet och tittar på enkätsvaren som helhet så ser vi att det vanligaste utbildningslandet är Sverige, där 85% gjort hela eller delar av sin utbildning. De vanligaste utbildningsländerna efter Sverige är Storbritannien, därefter Italien följt av Danmark. Övriga personer uppgav länderna Ryssland, Tyskland, Schweiz, Finland, Nederländerna samt Österrike. Vissa deltagare i studien har angett flera utbildningsländer.

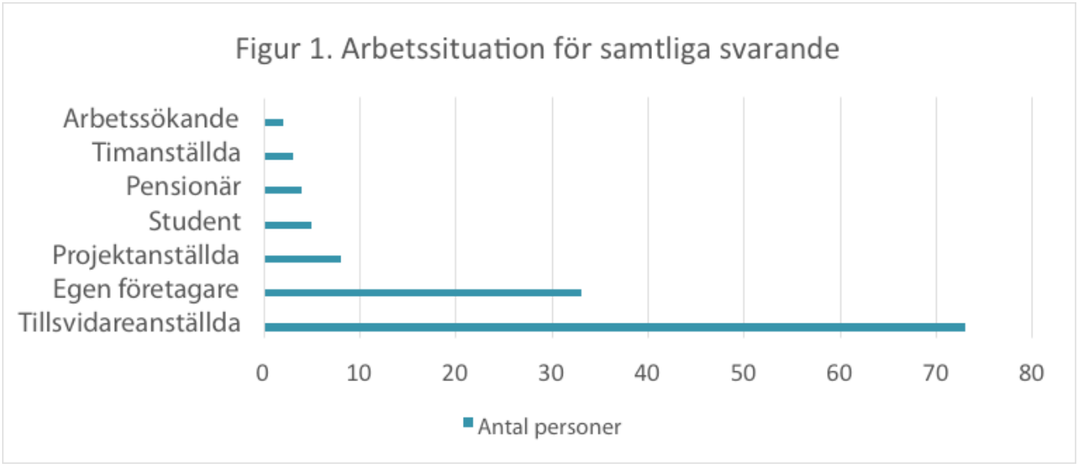

Utbildningsnivå

Vad gäller utbildningsnivån hos de som uppgett att de kommer lämna yrket inom en tioårsperiod så innehar majoriteten (54%) en kandidatexamen. Antal personer som innehar en kandidatexamen är något lägre än om vi jämför med svaren i studien som helhet, där totalt 63% innehar en kandidatexamen. Detta beror främst på två orsaker, den ena är att det i denna grupp finns fler personer med yrkesutbildning (22%) och den andra är att fler personer innehar masterexamen (8%) och doktorsexamen (8%) än i enkäten som helhet.
Enkätsvaren visade att gruppen utan universitetsutbildning, alltså med gymnasieutbildning och yrkesutbildning, kraftigt kommer att minska inom de närmaste tio åren, då 73% av denna grupp har svarat att de kommer gå i pension före 2029. Jämför vi utbildningsnivån för samtliga svarande så har 63% kandidatexamen, 12,8% yrkesutbildning, 1% gymnasial utbildning, 9,4% magisterexamen, 9,4% masterexamen samt 4,3% doktorsexamen. Gruppen med magister- eller masterexamen är alltså relativt låg (sammanlagt 18,8%) i jämförelse med konservatorer i andra europeiska länder.

Arbetssituation och tid på nuvarande arbetsplats

Vid granskning av arbetssituationen för de som beräknar att lämna yrket inom tio år så består gruppen av en projektanställd, 36 tillsvidareanställda samt 18 egenföretagare. 36 av 51 personer har angett att de är fastanställda (alltså 70%) och i kombination med eget företagande så har 98% i denna grupp en fortlöpande anställning. Andelen projektanställda och tillfälligt anställda i denna grupp är väldigt låg, totalt 1 av 51 personer.

Vid granskning av arbetssituationen för samtliga svarande så presenteras data i figur 1. 73 personer har angett att de är fastanställda, vilket utgör 62% av de tillfrågade.

Av svarande som har fast anställning så har 49% av dessa angett att de kommer att gå i pension, eller av annan anledning lämna yrket, inom de närmaste tio åren. Tio personer har valt flera svarsalternativ. Bland dessa svar så har eget företagande kombinerats med andra arbetsformer, oftast med en tillsvidareanställning.

En fråga i enkäten behandlade även hur länge man varit verksam på nuvarande arbetsplats. Bland alla 118 svarande så ligger medianen på 9 år och medelvärdet på 11,7 år. Om vi granskar gruppen som angett att de är fastanställda, 73 personer som motsvarar 62% av de svarande, så ligger medianen även här på 9 år men med ett något högre medelvärde på 12,3 år. Då svarsvärdena varierade kraftigt för denna fråga så är medianvärdet mer representativt i sammanhanget. Siffrorna bekräftar uppfattningen att konservatorer har benägenhet att stanna en längre tid på en arbetsplats.

Materialinriktning

En sammanställning av materialinriktningar inom gruppen som angett sin pensionsavgång år 2019 - 2029 kan ses i tabell 1. Vid sidan av det som redovisas i tabell 1 så angavs svar som böcker, skulptur/föremål samt ledarskap/chef. Sammanställningen är gjord utifrån att vissa deltagare angett flera alternativ.

Vid undersökning av materialkategorier för samtliga svarande kan all data ses i figur 2. Här är det tydligt att måleri är den vanligaste inriktningen, tätt följd av preventivt arbete. Papper är vanligt i enkäten, 20% har angett att de arbetar med papperskonservering till skillnad från exempelvis textil som enbart har angetts av 12%. Både metall och möbler ligger på 9% av de svarande.

Andra inriktningar som nämndes var böcker, skulptur/föremål, ledarskap/chef, bokbinderi, puts, stuck och kalkmåleri, in- och utlån, klimat och riskhantering samt samlingsförvaltning. Sammanställningen är gjord utifrån att vissa deltagare angett flera inriktningar.

Diskussion

Resultaten från enkäten visar att det inom den grupp som kommer att lämna yrkeslivet inom år 2019–2029 återfinns både ett antal personer med högst yrkesutbildning samt ett antal personer som i större utsträckning än genomsnittet i studien innehar doktorsexamen och masterexamen. Vad gäller arbetssituationen i denna grupp så har majoriteten en tillsvidareanställning och/eller eget företag. Det största tappet i samband med framtida pensionsavgångar kommer enligt studien vara bland inriktningarna måleri, preventivt arbete och allmän kulturhistorisk inriktning, se tabell 1. Här bör poängteras att måleriinriktningen utgör en större del av de svarande i enkäten som helhet, se figur 1. Detta gäller även preventivt arbete, som ofta kan ingå i arbetet med andra typer av materialinriktningar.

FRÅGORNA SOM STÄLLDES I ENKÄTEN VAR FÖLJANDE:

- Födelseår
- Högsta utbildningsnivå
- Utbildningsår
- Utbildningsland (möjlighet att välja flera)
- Konserveringsinriktning (möjlighet att välja flera)
- Nuvarande arbetssituation
- Tid på nuvarande arbetsplats
- Beräknat pensionsår, eller av annan anledning lämna yrket

TABELL 1 Inriktning inom gruppen som angett pensionärsår 2019-2029

INRIKTNING	ANTAL PERSONER
Allmän kulturhistorisk	12
Arkeologi	5
Arkitektur	7
Etnografiskt material	4
Fotografi	3
Förgyllning	4
Keramik och glas	4
Metall	6
Moderna material	3
Måleri	19
Möbler	2
Papper	6
Preventivt arbete	14
Sten	4
Textil	8

Figur 2. Inriktningar för samtliga svarande

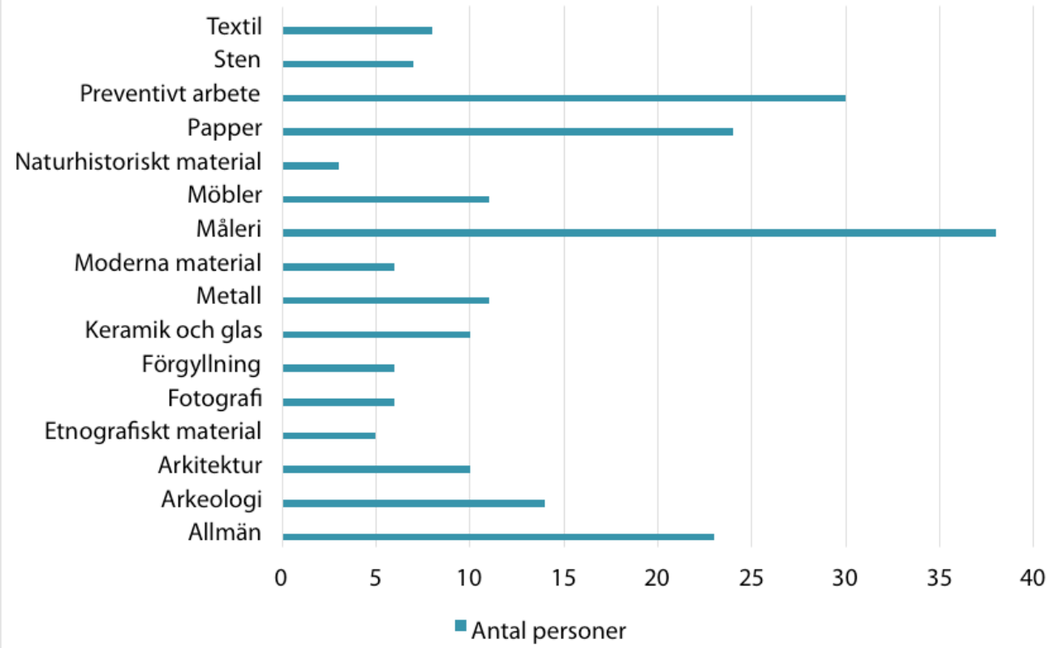

Begränsningar i studien

Då enkäten skulle genomföras inom en begränsad tidsperiod och vara snabb och enkel att besvara så begränsades antalet och omfånget av frågorna. En svarsfrekvens på 35% visar att NKF-S inte lyckats engagera alla medlemmar att delta i studien. Enkäten har även enbart skickats ut till medlemmar i NKF-S och inte nått övriga yrkesverksamma konservatorer i Sverige. Vidare så är det viktigt att framhäva att trots att det i framtiden väntas flera pensionsavgångar inom fasta tjänster och egenföretagande så behöver detta inte innebära fler vakanser. Institutioner kan välja att inte ersätta tjänster, en tjänst kan tillsättas internt och framtida arbetskraftsinvandring inom konservatoryrket påverkar också arbetsmarknaden.

Sammanfattning

NKF-S har genomfört denna enkät bland sina medlemmar främst för att få en överblick över kommande pensionsavgångar inom konservatoryrket, och enkäten fick en förhållandevis stor svarsfrekvens inom den granskade gruppen. Svaren kommer förhoppningsvis ge oss en ökad kännedom om framtidens arbetsmarknad och vilken typ av kompetens som kan komma att efterfrågas. Genom enkäten fick styrelsen även inblick i exempelvis medlemmarnas arbetssituation och materialinriktningar vilket kan hjälpa oss att fokusera på frågor som är relevanta för våra medlemmar även i framtiden.

I undersökningen har det lagts specifikt fokus på de svarande som angett att de ska gå i pension mellan år 2019–2029. Denna grupp utgör 15% av NKF-S medlemmar som helhet, därav är det viktigt att även i framtiden kunna locka nyblivna konservatorer till förbundet. Underlaget från studien har delats med Institutionen för kulturvård vid Göteborgs universitet samt Riksantikvarieämbetet.

Om du önskar att ta del av materialet i sin helhet eller om du har frågor om resultaten från enkäten så kontakta gärna styrelsen på kontakt@nkf-s.se.

Styrelsen tackar alla som deltog i studien.

Linnea Holmberg Wensby, vice ordförande NKF-S
holmberg.linnea@hotmail.com

Stina Ekelund Erlandsen
Avdelningsledare för byggnadsavdelningen
Ryfylkemuseet
Sand, Norge

Foto: Mathies Ekelund Erlandsen.
Museum Stavanger, under registreringen av Ryfylkemuseets fjällgård Li i Suldal, Rogaland.

SVENSKA KONSERVATORER I VÄRLDEN

Med artikelserien ”Svenska konservatorer i världen” vill vi genom korta intervjuer ge en inblick i hur det är att studera eller arbeta som konservator utanför Sveriges gränser. I våras har vi intervjuat Stina Ekelund Erlandsen, som arbetar i Sand, Norge.

Hur/var arbetar du som konservator?

Sedan maj 2017 bor jag i Stavanger och arbetar som avdelningsledare på byggnadsavdelningen på Ryfylkemuseet i Rogaland på Norges västkust. Här är jag ansvarig för 85 kulturhistoriskt värdefulla byggnader och två historiska fartyg. Den äldsta byggnaden är från 1281, men huvuddelen av museets byggnadssamling är från 1800-talet.

Jag arbetar med dokumentation, tillståndsvärdering, preventiv konservering och praktiskt restaurerings/konserveringsarbete. På Ryfylkemuseet arbetar vi efter traditionella metoder och med lokala material. För att kunna bevara våra byggnader krävs kompetenta hantverkare, och museet har därför anställt tre traditionshantverkare och en lärling. För att ytterligare öka kompetensen inom traditionellt byggnadshantverk är museet sk. ”praktisk lærearena” för bachelorstudenter i traditionshantverk på Norsk teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim.

Jag är även rådgivare inom trä-och byggnadsvård för privatpersoner och kommuner.

Du har studerat i Sverige och i Danmark, vad är ditt intryck av utbildningarna?

När jag första gången hörde om konservering var det på ett öppet hus-arrangemang på universitet i Göteborg. För att kunna söka in på konservatorsutbildningen krävdes erfarenhet från ett praktiskt hantverksyrke. Jag sökte därför möbelsnickeriutbildningen på Grebbestads fhsk. Med ett ökat intresse för möbler sökte jag mig till möbelkonserveringsutbildningen (B.sc) vid Carl Malmsten Furniture Studies, Linköpings universitet. På den tiden hade utbildningen ett starkt praktiskt fokus, som passade mig perfekt. För att fördjupa mina teoretiska kunskaper har jag läst konsthistoria, träteknologi etc.

När jag senare genomförde masterutbildningen vid Konservatorskolen i Köpenhamn var utbildningens praktiska element få. Jag uppfattar det danska universitetssystemet som stelbent och oflexibelt, och att det finns större flexibilitet bla. med fristående kurser i det svenska systemet. Det har varit en viktig erfarenhet för mig att studera utomlands.

Du har tidigare arbetat i Köpenhamn och Amsterdam, vilka erfarenheter tog du med dig?

I Danmark har jag haft min egen konserveringsverkstad och arbetat på flera museer. I Danmark är det många konservatorer som har ett osäkert arbetsliv med projektanställningar. Min tajming var väldigt bra, och efter några år fick jag en fast anställning som möbelkonservator. På senare år har arbetsmarknaden blivit tuffare och sparkraven på museerna allt större. Från Danmark tar jag med mig arbetsglädje och vetskapen om att det tar tid att komma in i en ny kultur, trots att det ”bara” är Danmark.

Min erfarenhet från Nederländerna är som forskare på Rijksmuseum och Eindhovens tekniska universitet. Forskningsmiljön är väldigt givande, men även tuff och krävande. Både den praktiska och teoretiska kunskapen är stor och den nederländska forskningen är väl ansedd i den internationella konserveringsgemenskapen. Från Nederländerna tar jag med mig arbetsdisciplin och vikten av ett mångfacetterat nätverk.

Min erfarenhet från den norska konserveringsvärlden är att den är liten och relativt ny. Här försöker jag att ta med mina erfarenheter och mitt internationella nätverk. Jag ser mig själv som en konservator men även som en akademisk hantverkare och tycker att det är lika viktigt med praktisk som teoretisk kunskap.

Hur ser du på samarbete över landsgränserna?

Jag tror att ett internationellt samarbete är extra viktigt för ett så litet yrkesområde som konservering och kulturvård. ICOM-CC och andra internationella organisationer fyller en viktig roll. Jag har valt att fortsatta vara aktiv i bla. KEP (konservatorernas efteruddannelsespulje, DK) för att kunna ge ett internationellt perspektiv. Det är också viktigt att vara på praktik under utbildningsperioden såväl som efter, skriva artiklar och hålla presentationer, samt att deltaga i masterclasses, konferenser och symposier - nationellt och internationellt för att ta del i konserveringsyrkets utveckling.

Intervju av Elise Andersson

RENT NOG - EN WORKSHOPSERIE OM RENGÖRING AV ARKITEKTURINTEGRERAD KONST

Finns det utrymme att samtala om etik och konsekvenser av rengöringsåtgärder för arkitekturintegrerad konst? Är rengöring en bevarandeåtgärd? Det frågade arbetsgruppen i inbjudan till workshopen ”Rent nog”. Det kom drygt 45 personer till Göteborg den 6 februari och tillsammans utforskade de när det är - rent nog.

Vad är rent nog?

Workshopserien har skapats för att det saknas ett interdisciplinärt forum där konservatorer, i utbyte med andra professioner kan diskutera vad rengöring innebär för bevarande, tolkning och upplevelse av konst, föremål eller ytor som befinner sig i offentliga rum som t.ex. kyrkor, slott eller allmänna platser. Målet är att skapa utrymme för gemensamma samtal som utforskar relationen mellan praktisk rengöring, etik, aktör, bevarande och värde relaterat till arkitekturintegrerad konst. Workshopen den 6 februari var möjlig att genomföra tack vare stöd från Bothéns stiftelse. Inspirationen till Rent nog kommer från Nederländerna, där det inom konst- och kulturmiljövård sedan flera år tillämpas interdisciplinära samtal kring rengöring.

I februari-workshoppen blandades föredrag, korta inlägg och en praktisk rengöringsövning med gruppsamtal enligt en sokratisk samtalsmetod. Sokratisk samtalsmetod är en strukturerad samtalsform som inbjuder till att gemensamt reflektera kring olika erfarenheter och perspektiv – utan att argumentera för den egna åsikten. Samtalen i Göteborg leddes av Dr. William (Bill) Wei, som utöver att genomföra strukturerade samtal inom konst och kulturvård arbetar som *Senior Conservation Scientist* vid Cultural Heritage Agency of the Netherlands. Varje samtal inleddes med ett kort förberett inlägg vars tema uppmärksammade ett område relaterat till rengöring. Inläggen om tio minuter gavs av deltagare som representerade olika professioner och arbetsplatser.

Utblickar genom föredrag

Dagen började med att professor Ola Wetterberg, prodekan vid Naturvetenskapliga fakulteten på Göteborgs universitet, hälsade välkommen och reflekterade över rengöring i sitt inledande anförande. I det första föredraget, *What does clean mean?*, visade Bill Wei på de mångfacetterade aspekter som rengöring och dess etik består av. Därefter introducerade Charlotta Hanner Nordstrand, konstvetare och lektor vid Institutionen för kulturvård på Göteborgs universitet, tillsammans med konservatorn/konstvetaren Anna Henningsson, till workshopseriens bakgrund och till de frågor som dagen avsåg att belysa.

Helen Simonsson, utredare vid Riksantikvarieämbetet, berättade om Riksantikvarieämbetets pågående arbete med rengöring enligt europeisk standard och ställde i föredraget den intressanta frågan om rengöring är en bevarandeåtgärd. Dr. Stavroula Golfomitsou, konservator och lektor vid Institutionen för kulturvård, leder sedan flera år forskningsprojektet *Coming Clean* som hon presenterade resultat ifrån i fördraget *Coming Clean: Decision-making processes in the cleaning of cultural heritage.* Förmiddagens sista föredrag *What's the Plot? Preservation, Patina, and Pastness* hölls av Cornelius Holtorf, professor i arkeologi vid Linnéuniversitetet i Kalmar.

Strukturerade samtal

Efter lunch genomfördes tre strukturerade samtal. De inleddes med förberedda inlägg av Lotta Eriksson Kockum, antikvarie vid Länsstyrelsen Stockholm, Raoul Hjärtström, antikvarie vid Länsstyrelsen Örebro, Hugo Larsson, byggnadsantikvarie och utredare vid Riksantikvarieämbetet och Linda Denlert, konservator vid Svenska kyrkan, Göteborgs stift. Inläggen och efterföljande samtal tog upp aspekter kring:

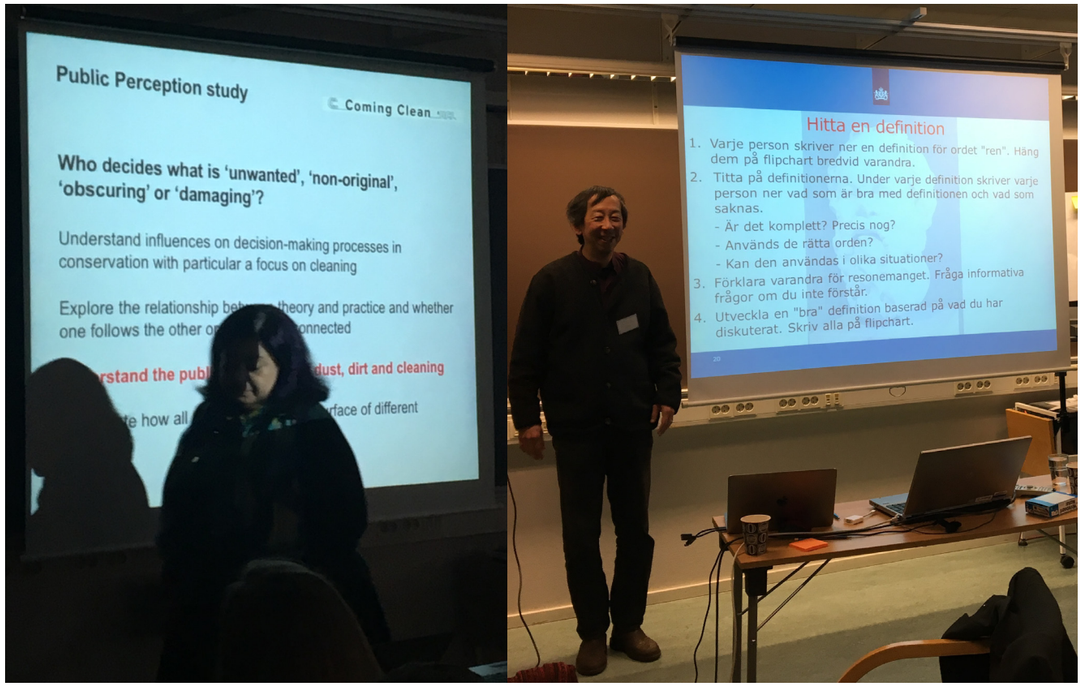

Till vänster: **Dr. Stavroula Golfomitsou** från Göteborgs universitet presenterar forskningsprojektet ”Coming Clean”. Foto: Anna Henningsson.
Till höger: **Dr. Bill Wei** tillsammans med deltagare som i grupper är i färd med att definiera vad ”rent nog” kan betyda. Foto: Anna Henningsson.

- Rengöring till varje pris – den problematiska processen kring konserveringsarbeten.
- Konsekvensbedömningar inför rengöring - brister de?
- Finns det alternativ till rengöring?
- Hur förvaltas kyrkans levande kulturarv och vilken roll kan konservatorn spela?

I eftermiddagens kaffepaus fick vi även möjlighet att ta del av de fina och pedagogiska teckningar om rengöring som Helen Simonsson har skapat genom figuren Sten Block. Charlotta Hanner Nordstrand avslutade dagen och därefter gavs en visning av Institutionen för kulturvårds lokaler. Erfarenheterna från workshopparna tas vidare till en ljudpodd, där samtal om aspekter kring temat ”rent nog” förs med olika aktörer. Målet är att detta ska bli tillgängligt för alla via t.ex. SoundCloud eller motsvarande.

I skrivandets stund är det ännu inte bestämt när och var nästa Rent nog-workshop äger rum. Målet är att workshopparna ska byta plats. Vi vill gärna samarbeta med många och har ni förslag, idéer eller vill vara med i podden eller medverka i nästa workshop – hjärtligt välkomna!

ARBETSGRUPPEN FÖR RENT NOG BESTÅR AV

Anna Henningsson
konservator/konstvetare, koordinator för workshopserien, Disent AB

Charlotta Hanner Nordstrand
konstvetare och lektor vid Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet

Bill Wei
Senior Conservation Scientist, Cultural Heritage Agency of the Netherlands (RCE)

Elizabeth E. Peacock
konservator och professor i konservering, Göteborgs universitet

För den som vill läsa mer om bakgrunden till denna workshop, klicka på denna *länk.*

VAD ÄR BRA MATERIAL FÖR UTSTÄLLNINGAR?

Vi konservatorer påpekar ofta att material för utställning, packning och förvaring av museiföremål måste väljas omsorgsfullt så att de inte skadar föremål genom exempelvis emissioner av nedbrytande ämnen. Men vilka material är egentligen bra? Alissa Anderson rapporterar om ett aktuellt samarbetsprojekt mellan Riksantikvarieämbetet och Nationalmuseum.

Riksantikvarieämbetet får många frågor som hand-lar om vilka material för utställningar som är bra att använda ur ett bevarandeperspektiv. På Nationalmuseum pågår för fullt förberedelser inför återinflyttning av föremål till Nationalmuseums nyrenoverade lokaler på Blasieholmen.

I ett samarbetsprojekt mellan Riksantikvarieämbetet och Nationalmuseum undersöks ett antal produkter som skulle kunna användas i utställningar. Undersökningen har gjorts i syfte att ge ett underlag till Nationalmuseums konservatorer och utställningsdesigner att göra mer välgrundade materialval, men också för att Riksantikvarieämbetet ska kunna prova en modell för Oddy-test som ett indikationsverktyg och kunna ge bättre råd till museerna i frågor kring material.

Varför är materialval viktigt?

Material som används inom samlingsförvaltning kan skada ett föremål genom direkt kontakt och kontaminering, eller så kan materialet påverka luftkvaliteten i rummet eller montern och på det sättet vara nedbrytande för objekten. Källorna för emissioner eller kontaminering kan vara många. Förutom de konstruktionsmaterial som används i till exempel en monter kan även fogmassan, etiketterna, rester av rengöringsmedel eller de instrument som mäter klimatet som placeras i montern på sikt emittera nedbrytande ämnen. Exempel på skador som kan uppkomma hos det kulturhistoriska materialet är korrosion på metallföremål, försprödning av papper, utfällningar på ytor och missfärgning. Genom att på olika sätt undersöka material och produkter kan man komma närmare ett svar på om de passar i samlingsförvaltningssammanhang.

Oddy-testet är ett indikationsverktyg

I dagsläget är producenternas tester, säkerhetsdatablad och produktdatablad alltid ämnade att skydda människan från skadliga ämnen. Det korrelerar inte alltid med vad som är bra för kulturhistoriska föremål. Hittills är Oddy-testet det relativt sett billigaste, enklaste och snabbaste testet att undersöka hur material kan påverka föremål kemiskt över tid. Samtidigt är det viktigt att påpeka att resultaten av en materialundersökning endast är giltiga för just det prov som genomgår testet. Eftersom resultatet utgörs av en okulär och subjektiv bedömning är det viktigt att den som utför testet följer ett noggrant utformat protokoll.

Ett bra exempel på hur ett museum kan välja material inför utställning och långtidsförvaring finns på British Museum. Här testas alla material som ska finnas i föremålets nära omgivning. Oddy-testet, ett accelererat korrosionstest, används för att få en indikation på om materialet på sikt kan avge lättflyktiga ämnen som kan skada föremål. Internationellt är det många museer som undersöker sina material genom Oddy-testet, och det är många som delar sina resultat med andra – exempelvis på den amerikanska konserverings-wikin som AIC (American Institute for Conservation of Art and Historic Works) har byggt upp. Olika institutioner använder olika metodologi, något som försvårar jämförelsen av resultat från olika utförare.

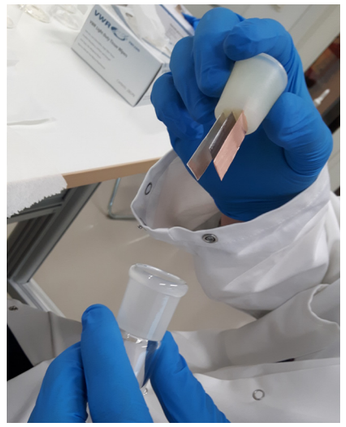

FAKTARUTA ODDY-TEST

- Testet utarbetades under 70-talet på British Museum.
- Testet indikerar om ett material på sikt kan avge nedbrytande emissioner som orsakar korrosion på koppar, silver eller bly.
- Det krävs laboratoriemiljö och tränad personal för att genomföra testet.
- Utvärdering av testresultaten sker okulärt.
- Ett test tar fyra veckor att genomföra, men många prov kan undersökas samtidigt.
- Resultaten gäller endast för det prov som genomgår undersökningen.
- Färger och lacker är svåra att undersöka genom Oddy-test.

Till vänster – I Oddy-test accelereras åldringen av de undersökta materialen genom att utsätta proven för värme, 60 °C i fyra veckor. På bilden ses provrör placerade i ugn.

Ovan – Tre metallkuponger placeras i samma provrör tillsammans med det undersökta materialet. Om någon av kupongerna skulle uppvisa korrosion efter att provröret utsatts för värme är det en indikation på att materialet kan emittera nedbrytande ämnen på sikt.

Foto: Riksantikvarieämbetet

Kunskapsuppbyggnad

Syftet med projektet har varit att bygga upp kunskap om Oddy-testet som ett verktyg för bättre materialval inom samlingsförvaltning. Ett hundratal material för utställningar har undersökts, men Riksantikvarieämbetet har inte bedömt materialens lämplighet. Det är Nationalmuseums konservatorer och utställningsdesigner som har gjort ett avvägande baserat bland annat på underlaget från Riksantikvarieämbetet och den samlade kunskapen som finns tillgänglig om produkten utifrån hur materialet är tänkt att användas.

Resultat och tendenser

Med hjälp av resultat från Oddy-tester har Nationalmuseum kunnat ringa in specifika material som är mer lämpliga än andra för en specifik användning i utställningssammanhang, men också uteslutit material som bedömts som olämpliga. Bedömningar har skett med hänsyn till hur lång tid ett material ska användas, hur mycket av materialet som ska användas samt i vilken miljö det ska användas, exempelvis fritt i en utställningssal eller i montrar med låg luftväxling.

I projektet har det framkommit att färger och lacker är särskilt svåra att undersöka med Oddy-tester. Inför nya utställningar på Nationalmuseum har väggar, podier och socklar, i och utanför montrar, målats med vattenbaserad emulsionsfärg. Oddy-tester utförda på ett antal sådana färger, där färgerna fick torka en, två eller fyra veckor innan testet, visade tydligt att minst fyra veckors torktid krävs för att färgerna skulle kunna bedömas som lämpliga för användning i utställningssammanhang.

Nu har Riksantikvarieämbetet mer kunskap om Oddy-testet som ett indikationsverktyg för att undersöka materialens lämplighet inom samlingsförvaltning. Resultaten från projektet kommer att presenteras närmare under hösten 2018.

Alissa Anderson, utredare Riksantikvarieämbetet
Sara Norrehed, utredare Riksantikvarieämbetet
Veronika Eriksson, konservator Nationalmuseum

Läs mer

- AIC conservation wiki – Materials Testing
- Korenberg, C., Keable, M., Phippard, J. and Doyle, A. 2018. “Refinements Introduced in the Oddy Test Methodology.” Studies in Conservation 63 (1).
- Thicket, D & Lee, L. R. 2004. Selection of materials for the storage and display of museum objects. The British Museum Occasional Paper Number 111.

"CURATING FASHION AND DRESS" PÅ VICTORIA & ALBERT MUSEUM

Som en del av museets internationella utbildningsprogram anordnades kursen "Curating Fashion and Dress" vid Victoria & Albert Museum i februari. Kursen vände sig till personer som i sin yrkesroll arbetar med att ställa ut mode och dräkt i museisammanhang. Totalt 21 deltagare från 13 länder runt om i världen medverkade. Anna Adrian från Göteborgs Stadsmuseum var bland dem.

Kursen var oroligt innehållsrik med föreläsningar och workshops från morgon till kväll, måndag till fredag. Huvudansvarig för kursen var Sonnet Stanfill, Senior Curator på V&A:s avdelning för textil och mode. Hon inledde kursens första dag med att, tillsammans med andra curatorer och konservatorer, presentera Victoria & Albert Museum och hur de arbetar med textil och mode – både i utställning och i övrig verksamhet.

För V&A har mode vuxit till en stor och viktig del av deras profil och de har alltid en stor modeutställning på programmet. När kursen pågick hette modeutställningen *Balenciaga – Shaping Fashion* och den var även temat för kursens andra dag då vi fick möjlighet att se utställningen och höra hur man har arbetat med den utifrån olika perspektiv. Vi fick ta del av hela processen, inte bara från curatorer och konservatorers synvinkel utan även från representanter för teknik, pedagogik och marknadsföring. Det var spännande och gav en väldigt god inblick i hur V&A arbetar med utställningsproduktion.

Montera dräkter

Tredje dagen handlade om montering av dräkter, något jag hade sett fram emot extra mycket. Två av museets textilkonservatorer, som är specialiserade på just dräktmontering, berättade om hur de arbetar och de höll även en workshop där vi själva fick prova på vissa moment.

Att i föreläsningar få höra, se och även testa hur man arbetar med monteringar på V&A var en verklig förmån och något som jag direkt tar med mig in i mitt arbete.

Fjärde dagen innehöll ett besök på Blythe House där V&A har sina magasin och där fick vi en visning av textil- och dräktmagasinen. Det var väldigt spännande att få se deras magasin och få höra om rutiner och arbetssätt. Även om det såklart är mycket som skiljer V&A och Göteborgs stadsmuseum åt så arbetar vi med samma frågor och ställs inför samma svårigheter.

Från V&A:s permanenta modeutställning i "The Fashion Galleries". Foto: Anna Adrian.

Stort engagemang

Sammanfattningsvis var det en fantastisk upplevelse att få ta del av V&A:s stora kunnande och erfarenhet och mina förväntningar inför kursen uppfylldes med råge. De som undervisade på kursen visade stort engagemang och delade ärligt med sig av både bra och dåliga erfarenheter. Det var också väldigt roligt att träffa kollegor från så många olika platser runt om i världen som arbetar med liknande saker som jag själv. För att finansiera min resa sökte och fick jag ett stipendium från Estrid Ericsons stiftelse, något jag är väldigt tacksam för.

Anna Adrian,
Göteborgs stadsmuseum

Exempel på dräktmontage från workshopen. Foto: Anna Adrian.

KOSTNADSFRIA STANDARDER INOM KULTURARVSOMRÅDET

Via ett unikt avtal mellan Riksantikvarieämbetet och SIS, Swedish Standards Institute, blir nu närmare 30 europeiska standarder inom kulturarvsområdet tillgängliga under åren 2018-2020.

Genom att fylla i formuläret nedan skickar Riksantikvarieämbetet inloggningsuppgifterna till webbtjänsten e-nav där du har tillgång till de aktuella standarderna.

Möjligheterna att bevara kulturarvet för framtida generationer underlättas av gemensamt fastställda definitioner, specifikationer och rutiner. Genom licensavtalet mellan Riksantikvarieämbetet och SIS kan nu samtliga standarder inom kulturarvsområdet laddas ner utan kostnad av företag, myndigheter och organisationer som är verksamma inom Sverige. Du har inte rätt att återpublicera innehållet utan enbart använda det i egen verksamhet. Dessa standarder får du tillgång till i digital form via denna *länk*. Standarderna tillhandahålls utan utskriftsmöjlighet. Det enda som krävs är att du registrerar dig i inloggningsformuläret via denna *länk*. Därefter kommer du få inloggningsuppgifter mailade till dig.

Frågor? Har du frågor kontakta SIS kundservice 08-555 523 10 eller kundservice@sis.se.

Cecilia Olla, kommunikatör, RAÄ
Karin Calissendorff, utredare, RAÄ

Foto: Lilian Nilsson (CC-BY)

RÖSTER OM ATT ANVÄNDA STANDARDER I KULTURMILJÖARBETET

Hur kan standarder användas i praktiken? Läs Cecilia Ollas intervjuer med tre personer inom kulturarvsområdet, som på ett eller annat sätt arbetar med olika standarder i deras yrke.

UNDERLÄTTAR ARBETET OCH SPARAR RESURSER

Katja Meissner är byggnadsantikvarie och driver tillsammans med sin kollega Ewa Juneborg företaget Byggkult på Öland. Katja har lång och god erfarenhet av att jobba med standarden för tillståndsbedömning, bland annat från tiden på Norsk Kulturminnefond.

Vad var anledningen till att ni började arbeta med standarder?
Vi fick uppdraget att ta fram flera vård- och underhållsplaner för byggnadsminnen och behövde därför en mall för tillståndsregistreringen. Som bebyggelseantikvarier har vi sett många olika typer av tillståndsbedömningar och vi tycker att de som följer standarden för tillståndsbedömningen är tydligast och håller bra kvalitet. Det kändes därför självklart för oss att vi i vårt arbete också följer denna standard.

Vad tycker ni är den största nyttan med att använda sig av standarder?
Att följa en standard sparar mycket tid, andra har ju redan gjort en stor del av tankejobbet.

Var det krångligt att införa?
Nej, tvärtom. Vi kände framför allt att det underlättar vårt arbete och att vi kan känna oss trygga med att vi inte har missat något väsentligt. Krångligast var kanske att översätta alla standardmallar till svenska.

Var alla med på tåget från början?
Ja, absolut.

Varför skulle du rekommendera andra att börja jobba med standarder?
Det kostar mycket resurser att utveckla nya och fungerande arbetssätt. Att följa, eller åtminstone utgå, från en standard underlättar arbetet.

Har ni behövt anpassa standardernas innehåll efter dina egna frågor?
Ja, vi arbetar ofta med mindre byggnader och då behöver vi inte alla delar som ingår i standarden.

Tycker ni att det saknas standarder inom något område?
Eftersom standarder inte kan lånas på biblioteket utan måste köpas har jag inte läst andra standarder än den för tillståndsbedömningen. Därför vet jag inte om de standarder som finns uppfyller de behov som vi har i vår verksamhet.

Byggnadsantikvarie Katja Meissner gör ett platsbesök på danspaviljongen i Solstadströms Folkets park, Oskarshamns kommun.
Foto: Ewa Juneborg (CC-BY)

Kan ni märka att standarder inom byggnadsvården blir ett allt vanligare verktyg?
Nej, inte i vårt arbetsfält som fristående konsulter. Jag tror att standarder är vanligare i forskningsmiljöer.

Så lite mer personligt: hur kommer det sig att ni arbetar inom kulturmiljöområdet?
Jag är möbelsnickare i grunden och började, efter några år som gesäll, att läsa konsthistoria i Hamburg. Som bebyggelseantikvarie får jag jobba med det som intresserar mig mest: hantverk, material, bebyggelse och historia.

Vad är det roligaste/mest positiva med jobbet?
Platsbesöken och arkivresearch. Genom vårt arbete får vi se så många nya, spännande miljöer. Det är alltid inspirerande när man åker ut till ett okänt ställe och börjar leta efter spår i byggnader eller landskapet. Men ännu mer lärorikt blir det när man börjar letar efter bakgrundsinformation för att förstå en kulturmiljö i sitt sociala, sällskapliga eller politiska sammanhang. Som bebyggelseantikvarier får vi ofta möjligheten att göra dessa sammanhang och därmed objektets värden synliga för andra. Mest positivt är det såklart när vi på så sätt kan bidra till att hotade kulturmiljöer bevaras.

FÖRUTSÄGBARA PROCESSER SOM ÄR LÄTTA ATT GENOMFÖRA OCH FÖLJA UPP

Heikki Ranta är stiftsantikvarie i Lunds stift. Heikki har sedan 2012 arbetat med och följt utvecklingen av standarden inom uppvärmning av kyrkor och anser att det finns ett stort behov av samordning och kunskapsutveckling i området.

Vad var anledningen till att du började arbeta med standarder på din arbetsplats?
Den främsta anledningen var att när jag tillträdde som stiftsantikvarie 2011 så hade Lunds stift sedan några år tillbaka en policy avseende värmesystem i stiftets kyrkor som i stort framhöll vattenburet och intermittent värmesystem som allenarådande lösning. Det var rätt typiskt under 2000-talet men senare forskning insåg att olika kyrkor förutsatte olika typer av värmesystem. Genom mitt samarbete med professor Tor Brorström (Uppsala universitet – Campus Gotland) fick jag kännedom om den europeiska standard som då höll på att tas fram. Den, förstod jag och mina kollegor, kunde mycket väl appliceras i Lunds stifts kyrkor efter viss anpassning.

Var alla med på tåget från början?
Det var inte svårt att hitta till samarbete med mina kollegor i Lunds stift. Stiftsstyrelsen hade inga svårigheter att godkänna och anta vår nya policy. Den färska forskningen talade ju sitt klara språk för mer nyanserad bild av inomhusklimat och uppvärmning av våra kyrkor.

Var det krångligt att införa?
Inte alls. Detta underlättade ju arbetet med inomhusklimatfrågan och förtydligade processerna som ofta tar lång tid och är rätt krångliga för församlingar och pastorat att förstå och hänga med i.

Stiftsantikvarie Heikki Ranta, på plats i Lunds domkyrka. Foto: Maria Lundström, Svenska kyrkan/Lunds stift.

Vad tycker du är den största nyttan med att använda sig av standarder?
Standarden återger en process som är tydlig. Man betonar också klimatmätningens roll både före och efter åtgärder. Enligt min mening är standarder en stor hjälp inom olika processer som har med arbete att göra, dels för att vi kan sammanställa råd och riktlinjer för våra fastighetsägande och förvaltande enheter, dels för att utifrån dem kan man skapa förutsägbara och transparenta processer som är lätta att genomföra och uppfölja.

Kan man anpassa standardernas innehåll efter sitt eget arbete?
Absolut! Och det måste man också göra. Standarderna måste anpassas till rådande regelverk och förutsättningar. De måste också synkroniseras med andra processer, till exempel med hanteringen av den kyrkoantikvariska ersättningen och kyrkounderhållsbidrag.

Varför skulle du rekommendera andra att börja jobba med standarder?
Av den enkla anledningen att saker och ting blir enklare. Standarder brukar även förklara och motivera olika processer och åtgärder.

Kan du märka att standarder inom den kyrkliga kulturmiljövården blivit ett allt vanligare stöd?
I viss mån, ja. Men jag ser fram emot att kunna använda flera standarder och är mycket glad över att Riksantikvarieämbetet nu tagit detta lovvärda initiativ att köpa in och tillgängliggöra alla dessa olika standarder.

Tycker du att det saknas standarder i något område?
Jag saknar standarder som gäller bland annat konservering av kalkmåleri och textilier. Även förvaring av inventarier och säkerhetsåtgärder kunde vara något att ha. Brandsäkerhet också!

Så lite mer personligt: hur kommer det sig att du jobbar som stiftantikvarie?
Jag utbildade mig till teolog i Finland och har alltid haft ett stort intresse för kyrkobyggnadens kulturarv. När jag flyttade till Sverige 1998 ville jag sadla om och började studera till byggnadsantikvarie. Under utbildningen växte intresset för kyrkobyggnaden och det var kopplingen mellan symboliska värden och förvaltningen av byggnaden som var så intressant. Jag upplevde att cirkeln slöts då jag kunde kombinera teologistudier och byggnadsvård.

Vad är det roligaste med jobbet?
Jobbet är så fruktansvärt varierande! Jag arbetar aldrig med ärenden som liknar varandra, alla objekt är en egen individ. Jag uppskattar också alla möten med pastoraten och församlingarna. Det är givande och motiverande möten där vi hittar vägar tillsammans i förvaltningen och för att ha en bra verksamhet i stiftens kyrkor. Det är också ett kreativt arbete. Jag uppskattar att vi jobbar med projekt tillsammans med bland annat timmermän och konservatorer. Bredden gör det spännande!

Föremålsantikvarie Susanne Nickel och kollegan Anna Carlsson studerar en eventuell magasinslokal.
Foto: Susanne Granlund, Eskilstuna stadsmuseum (CC-BY).

GOD BEPRÖVAD PRAXIS GER KVALITETSSÄKRING OCH HÅLLBARHET

Susanne Nickel på Eskilstuna stadsmuseum är föremålsantikvarie med ansvar för samlingarna. Hon har framförallt tittat på standarder som rör packning, transport och öppna magasin.

Hur har arbetet med standarder fungerat på din arbetsplats Eskilstuna stadsmuseum?
Arbetet låg framförallt i att bekanta sig med standarderna för öppna magasin, packning och transport i samband med en förstudie av nya magasinslokaler och en eventuell flytt.
Själva arbetet, det vill säga användningen i vardagen, återstår. Dock arbetar vi redan med Spectrum, en standard för samlingsförvaltning på museer. Den har underlättat arbetet, till exempel för hantering av inkommande objekt och förvärv och lett till ett utkast för regler om lån ur föremålssamlingen.

Vad ser du för fördel med att använda standarder i ditt arbete?
Jag kan känna mig säker att jag arbetar efter en god beprövad praxis. Dessutom tvingar det mig att kolla mot standarden om vi borde förbättra eller komplettera något i hur vi utför vårt arbete för att kunna nå upp till standardernas nivå. Det är en form av kvalitetssäkring och gör arbetet hållbart, personoberoende och professionellt.

Kan man anpassa standardernas innehåll efter sitt eget arbete?
Spectrum går absolut att anpassa efter sitt eget behov. Det är ett ganska flexibelt verktyg. De andra standarderna har jag som sagt ännu inte testat i skarpt läge i det dagliga arbetet.

Tycker du att det saknas standarder i något område?
Jag önskar att Museisverige någon gång kunde enas om en gemensam terminologi för de olika arbetsmoment som förekommer på ett museum. Just nu känner jag att jag spiller bort ganska mycket tid även om jag pratar med kollegor inom samlingarna, eftersom vi tolkar innebörden av ett ord olika. Där kunde en gemensam terminologi hjälpa att undvika missförstånd och underlätta kommunikationen.

Kan du märka att standarder inom museivärlden blir ett allt vanligare stöd?
Spectrum håller på att etablera sig som standard för samlingsförvaltning i Sverige.
Största fördelen med den är hittills att den är gratis. Jag hoppas att det nu blir fler som använder sig av EN-standarderna för bevarandet av kulturarvet när de blir kostnadsfria från årsskiftet (*intervjun är från 2017 – red. anm.*).

Så lite mer personligt: hur kommer det sig att du jobbar inom kulturmiljöområdet?
Jag har alltid varit intresserad av historia och att arbeta med gamla föremål. Redan vid tretton års ålder stod det klart för mig att jag ville arbeta på museum. Att studera historia och sedan vidareutbilda sig i museifrågor var då en självklarhet.

Vad är det roligaste med jobbet?
Svår fråga! Men jag lockas av att kunna komma närmare museets föremål än besökarna vanligtvis gör. Avläsa föremål informationen och förmedla den. Dessutom uppskattar jag arbetet med samlingar eftersom det är så omväxlande; praktiska moment varvas med övergripande planeringsarbete, så ingen dag är den andra lik. Därför krävs det också erfarenhet att arbeta med samlingar, vilket man bäst kan få genom att lära sig av de som jobbat länge. När en erfaren person går i pension är det viktigt att nytillträdda lärs upp, som i ett traditionellt lärlingssystem.

Intervjuer av Cecilia Olla,
Riksantikvarieämbetet

VILKA FRÅGOR ÄR VIKTIGAST FÖR ER? VAD VILL NI ATT VI I STYRELSEN SKA ARBETA MED?

Vi vill ta del av era tankar och idéer,
så hör av er till kontakt@nkf-s.se.

nkf s
NORDISKA KONSERVATORFÖRBUNDET SVERIGE

OM ZOOLOGISK KONSERVERING I TIDNINGEN HEMSLÖJD

I tidningen Hemslöjd, nr 1 2018, fanns en något tveksam artikel om en zoologisk konservators arbete som styrelsen för Sveriges Zoologiska Konservatorer och NKF-S styrelse inte kunde lämna okommenterad. Tillsammans formulerade vi en insändare som skickades till redaktionen. Eftersom den ännu inte har publicerats väljer vi att göra det i REALIA för alla medlemmars kännedom.

Vår insändare

"Sveriges Zoologiska Konservatorer (SZK) och Nordiska Konservatorförbundet Sverige (NKF-S) organiserar konservatorer i hela landet, och måste kommentera artikeln om zoologisk konservering i nr 1 2018 av Hemslöjd. Det är både anmärkningsvärt och olyckligt när en seriös tidskrift som Hemslöjd skriver en artikel om en anonym och ljusskygg hobbyutövare, som i texten kallas konservator, och får därmed stå som representant för landets många välutbildade och lagföljande yrkesutövare.

Praktik är nödvändig men inte tillräcklig. Både SZK och NKF-S vill verka för en hög yrkesmässig standard bland alla konservatorer. Vi vill också understryka att det är Länsstyrelsen som är kravställare av preparattillstånd och att det är Jordbruksverket som utfärdar godkänd teknisk anläggning efter registrering. Självklart rekommenderar SZK sina medlemmar att följa gällande svensk lagstiftning och svenskt regelverk.

Om privatpersoner, hemslöjdare eller konstnärer ändå vill använda sig av konserveringsmetoder är det på egen risk och utan kvalitetsgaranti. Att man dessutom på grund av okunskap riskerar att bryta mot Naturvårdsverkets artskyddsförordning genom att hantera fridlysta arter gör inte saken bättre.
Tidningen får gärna göra reportage om våra medlemmar. Det finns auktoriserade konservatorer för zoologiska preparat och utbildade konservatorer för papper, textil, måleri, arkeologi och många fler material. I övrigt vill vi tacka för en inspirerande och vacker tidning.

Jeanette Setterberg, ordförande för Sveriges Zoologiska Konservatorer och Lisen Tamm, ordförande för Nordiska Konservatorförbundet."

Redaktionen för tidningen Hemslöjd svarade

"Tack för att ni läser och tack för er kommentar! Tyvärr kom den precis för sent för att hinna in i nästa nummer av Hemslöjd. Men jag försöker se till att den kommer med i nästnästa. Och jag skickar tidningen till er när den kommer.

Vi bedömer inte personen vi skrivit om som varken »ljusskygg« eller »hobbyutövare«, och vi har fullt förtroende för deras förmåga att hålla koll på både artskydd och andra viktiga säkerhetsåtgärder men vi kan ändå förstå era invändningar. Vi hade kunnat berätta saker om personens erfarenheter, kunskaper och arbetssätt som kanske hade stillat er oro en aning men eftersom vi inte vill att personen ska kunna identifieras utifrån texten fick vi avstå från en del sådana upplysningar. Att vi trots allt valde att skriva om just den här personen hade mest med förhållningssättet att göra. Valet att arbeta med fåglar som mött en plötslig död i stadsmiljö. Det tyckte vi var intressant att berätta om. Det här är dock inte heller enda gången vi skrivit om en konservator. Senast var det i numret innan detta, om konserveringen av ett 700-årigt manuskript. Vi återkommer gärna till fler av era medlemmar framöver.

Tack än en gång för er kommentar. Nästnästa nummer av Hemslöjd kommer ut i slutet av maj. Jag hör av mig igen innan dess! Vänliga hälsningar, Redaktionen"

Nu hoppas NKF-S styrelse naturligtvis att tidningen Hemslöjd ska återkomma med fler och mer varierade artiklar om yrkesgruppen konservatorer och vårt arbete!

Lisen Tamm

ORDFÖRANDEN HAR ORDET

Aktuella trycksaker från NKF-S.
Foto: Lisen Tamm.

NKF-S Ordförande
Lisen Tamm

Årsmötet genomfördes denna gång på Flygvapenmuseum i Linköping. Förutom årsmötesförhandlingarna höll de inbjudna föredragshållarna Sabrina Norlander Eliasson från Stockholms universitet och Bosse Lagerqvist från Göteborgs universitet mycket intressanta presentationer om bland annat sina masterutbildningar. Lotta Möller skriver mer om årsmötet i det här numret av Realia.

Den utlovade pensionsenkäten är genomförd och har gett oss, Institutionen för kulturvård och Riksantikvarieämbetet, statistiskt underlag att arbeta vidare med. Styrelsen vill än en gång tacka alla som deltog i enkäten. Linnea Holmberg Wensby skriver mer fördjupat om enkäten.

Under våren gjorde NKF-S styrelse gemensam sak med styrelsen för Sveriges Zoologiska konservatorer när vi skickade en insändare till tidningen Hemslöjd med anledning av en artikel med en något tveksam beskriv-ning av en zoologisk konservators arbete. Eftersom det inte är säkert att insändaren kommer att publiceras passar vi på att dela med oss av den och redaktionens svar i Realia.

Glädjande nog kan vi rapportera att NKF-S har varit synlig på både Färgforum och Museernas vårmöte i år. På Färgforum fick Johanna Palm-Avis möjlighet att presentera NKF-S med bland annat den alldeles färska informationsfoldern om föreningen. Och på Museernas vårmöte presenterade arbetsgruppen för Konserveringens dag sitt koncept på idétorget. Även de hade användning av den nya foldern. Du kan läsa mer om Konserveringens dag i denna upplaga av Realia.

Dessutom stod NKF-S värd för temat "Gallring, risker och möjligheter" på vårmötets sista dag i Malmö, med tre speciellt inbjudna talare med erfarenhet av gallringens olika aspekter och med mig som moderator. Det blev en givande och uppskattad programpunkt. Den ökande synligheten är ett resultat av att styrelsen medvetet arbetat för att nå utanför konservatorsfären. Det arbetet kommer att fortsätta och det är vår ambition att vi ska kunna berätta om fler insatser framöver.

Till dess hoppas jag att du får en underbar sommar. Och tänk på ditt eget självbevarande genom att använda solskydd och att dricka ordentligt i värmen!

Lisen Tamm

KALENDER 2018

Med reservation för ändringar. Alla event är hyperlänkade.

3-5 september
GLASGOW, STORBRITANNIEN
3-day Practical Gilding Course.

4-7 september
KÖPENHAMN, DANMARK
Vacuum freeze-drying of waterlogged archeological wood for conservators.

5-8 september
BARCELONA, SPANIEN
24th Annual Meeting of the European Association of Archaeologists.

10-14 september
TURIN, ITALIEN
IIC Congress – Preventive Conservation: The State of the Art.

12-15 september
YORK, STORBRITANNIEN
21st IIWC Symposium - New Horizons.

26-28 september
REYKJAVIK, ISLAND
XXI International NKF Congress: IIC-Nordic Group: Cultural heritage facing catastrophe: Prevention and recoveries!

1-3 oktober
OXFORD, STORBRITANNIEN
ICON Book & Paper Group Conference – Unexpected fame: Conservation approaches to the preparatory object.

12 oktober
EDINBURGH, STORBRITANNIEN
Wet Paint: interactions between water and paintings.

18-19 oktober
BERLIN, TYSKLAND
Course: Identification of Prints.

29 oktober - 3 november
NICOSIA, CYPERN
7th EUROMED 2018 conference
A milestone event in the EU Year of Cultural Heritage.

22-23 november
VISBY, SVERIGE
Samlingsforum: Tänka tillsammans, standarder inom samlingsförvaltning.

23-24 november
AMSTERDAM, NEDERLÄNDERNA
Stichting Ebenist - Wood and Furniture Symposium
Old and new approaches to furniture conservation.

27 november
STOCKHOLM, SVERIGE
Heritage Science Sverige Forum 2018 – temadag.
Anordnas av RAÄ, program och anmälan i september, frågor till Kaj Thuresson, kaj.thuresson@raa.se.

VAD VILL DU LÄSA OM I REALIA?

Har du frågor eller synpunkter kring tidiningen?

Kontakta redaktionen på
nkf.realia@gmail.com

Vi på Realia-redaktionen önskar alla medlemmar en

Glad sommar!

VÄLKOMNA TILL:

WHAT IS CLEAN ENOUGH?
LECTURES AND DIALOGUES TOGETHER WITH ARTWORKS IN CHURCHES

Fredagen den 5 oktober i Uppsala.

Vi kommer under dagen att ta del av föredrag, kortare inlägg och diskussioner tillsammans med konstvetare, naturvetare, konstnär, konservator och antikvarie - kombinerat med gemensamma samtal i kyrkomiljöer: Uppsala domkyrka och Helga Trefaldighets kyrka.

Mer information och anmälan via denna länk:
www.eventbrite.com/e/what-is-clean-enough-tickets-47830241540

Sista dag för anmälan är 17 september. Det är ett begränsat antal platser, så först till kvarn. Anmälan är bindande och kostnader för lunch och fika betalas på plats den 5/10 direkt till personalen i Svenska kyrkans café (ca 240 kr).

Workshoppen är en del i workshopserien ”Rent nog” organiserad av:
Anna M.A. Henningsson konstvetare/konservator NKF-S, Dr. Charlotta Hanner Nordstrand, Institutionen för kulturvård, Göteborgs Universitet, Dr. William (Bill) Wei, senior conservation scientist, Cultural Heritage Agency of the Netherlands och Prof. Elizabeth E Peacock, konservator, NTNU University Museum, Trondheim.

Workshopen den 5/10 i Uppsala arrangeras i samarbete med docent Johan Eriksson, konstvetare vid Uppsala universitet och forskningsledare för den tvärvetenskapliga forskningsnoden Tidigmodern kulturhistoria, www.histfilfak.uu.se/tidigmodernkulturhistoria.

Workshopserien ”Rent nog” är möjlig att genomföra genom beviljade medel från Märta, Gunnar och Arvid Boténs stiftelse.

Hjärtligt välkomna!